

Příloha »Jihočeského sborníku historického«

R O M A N   C I K H A R T

MINULOST TÁBORSKA

V Táboře 1946

Nákladem »Jihočeské společnosti pro zachování husitských památek«

Tisk H. Čeněk Tábor.

O nejstarším osídlení dnešního Táborska názory archeologů sice se různí, avšak nálezy potvrzují mínění, že obydleno bylo již v mladší době kamenné (neolithické). Jsou to zejména nálezy kamenných sekerek (klínů) a jejich úlomků, nejvíce v krajině jistebnické,¹⁾ ale i jinde,²⁾ a to v počtu takovém, že stěží se dá soudit na nahodilé jejich ztráty při pouhém průchodu tímto krajem. Území těchto nálezů zabírá zhruba celý politický okres tábořský, jehož hranice někde i překračuje.

Skrovnější jsou nálezy z doby bronzové, jejíž stopy, pokud po této stránce Táborsko bylo probádáno, nekryjí se s neolithem.³⁾ Odtud pak až k prvnímu svitu historických zpráv jest dlouhá meze časová, jež nám o obydlí těchto končin ničeho nepovídá, ponechávajíc volnost různým dohadům.

Jisto je, že původně obývána byla jen údolí a poříčí řeky Lužnice a některých jejích větších přítoků, ostatní část pokrývaly rozsáhlé lesy, z nichž posud udržely se větší komplexy mezi Táborem a Bechyní a na Chýnovsku.

Nejstarším nepřetržitě obývaným místem kraje, a to snad již za dob římských císařů nebo aspoň v prvních dobách středověku, byl rozsáhlý ostroh, vklíněný do soutoku Lužnice a Tismenice, totiž místo, na němž dne se rozkládá staroměstská část města Tábora. Sem také nejlépe lze lokalizovati hrad *Koridorgis*, o němž ve své topografii píše Klaudius Ptolemaios (kolem r. 180). Mínění to podporují i místní nálezy bronzového kančíka keltského a mincí císařů Hadriana a Konstantina, jakož i pojmenování *Hradiště*, doložené již r. 1232, tedy místo pradávnejší ohrady. Nebylo — li tu město, jak se dosud za to mělo, jistě tu byl aspoň hrad s podhradím a ohrazená prostora. Pravděpodobně král Přemysl Otakar II. počal tu teprve město zakládati, kteréž však od odbojných Vítkovců bylo zkaženo (asi r. 1277) a teprve r. 1420 od Jana Žižky nově založeno.⁴⁾

Také jiné hradiště na Táborsku, *Chýnov*, posud jest obydleno. Starý dřevěný hrad rozkládal se na ostrohu „Hradního vrchu“, opevněn močály a strmými boky, na straně jižní pak hlubokým příkopem, který odváděl vodu do močálů jihozápadně položených. Na severu a severozápadě bylo umělé opevnění. Také na straně jižní zachovala se nepatrná část opevnění. Arcibiskup Arnošt z Pardubic vybudoval tu novou tvrz, z níž r. 1729 snesením horní části a nahrazením novým poschodím vznikl nový zámek. — Starý hrad připomíná pojmenování rybníka Podhradského. O starém

¹⁾ Nalezeny u Nehonína, u potoka v Alínově Lhotě, v lese „Karhanech“ u Ostrého, „Ve vrchu“ u dvora Vesce, „Na ohradách“ u Ludvíkova, na zahradě statku u Zlatých ve Vlásenici, na poli „Pod horou“ u Hůrky, v polohách „Na hájích“ a „na Budínech“ u Drahnětic

²⁾ U Mezna, Dědic, Mitrovic, Záhoříčka, Sudoměřic, Vražného, Jedlan, Ratibořic, Chýnova, Rodné („V pastvištích“), u Tábora, Horek, Sezimova Ústí, Kozího hrádku, Drhovic, Kášovic, Skalice, Radimova a Nedvědic.

³⁾ Z doby bronzové máme nálezy u Chotovin, u Lánů (palstav), u mlýna Soukeníka, v Chýnově, Šebířově.

⁴⁾ Literatura o Hradišti v mém spise: Pět set let města Tábora, 1937. — Dr. J. V.

osídlení Chýnova svědčí bronzové kroužky a jehlice, jakož i popelnice, nalezené při přestavbě farních stájí. Ale i historické zprávy mluví o stáří Chýnova. Připomíná jej („urbes Hínov“) již kronikář Kosmas k r. 981 mezi místy obydlenými na pomezí panství Slavníkovců a patrně i pomezního hvozdu. Po pádu Slavníkovců dostal se Chýnov knížatům pražským a spravován knížecími kastelány.⁵⁾ Tehdy již byl střediskem kraje, který se rozkládal až k Blaníku, za Pelhřimov, k Soběslavi, Jistebnici a Přeci a po darování Chýnovska biskupům pražským (1250) splynul s Bechyňskem.⁶⁾

Z opuštěných hradišť nejznamenitější je Svákov v lese nad řekou Lužnicí západně od Soběslavě. Posud je tu val téměř 1/2 km dlouhý, zvenčí příkopem otočený, jehož spečená hlína dávala podnět k různým dohadům. Zevrubným zkoumáním Jos. Švehly bylo zjištěno, že hradiště zašlo požárem, při němž dubová ohrada i sruby shořely a hlína na povrchu mocného náspu se spekla. Nalezeno tu množství střepů, pazourkový hrot, malý mlýnský kámen a j. Dle těchto nálezů klade se původ valu do 4.-5. stol.⁷⁾ Pod Svákovem proti mlýnu objevil Švehla předhistor. sídliště (?) a vybral tu (v l. 1905 a 1906) 15 bronzových polokruhů, hojně střepů, přeslen a žernov.

Nad Lužnicí pode vsí Zahrádkou hned nad starým mlýnem Kvěchovým rozkládá se plošné hradiště Ohraženice o rozloze více než 4 ha. Na severní a východní straně bývala dle starých zpráv kamenná hradba, jiho-západní cíp hradiště nad mlýnem má zbytky dvou valů, kamenných, avšak bez malty stavěných. Při severním okraji poblíž lomu je okrouhlá vyvýšenina, obtočená zčásti kamenným valem. Jméno Ohraženice vyskytuje se již r. 1373. Pozdější domněnky kladou sem místo, kde podle Starých letopisů českých adamiť „proti Dražicóm nad řeku chvíli bydléchu“. Jenom asi 1/4 hod. odtud před mlýnem Matoušovským je druhé hradiště, zvané Obříště i Hradiště, skalnatý ostroh k řece klesající. Na severozápadním konci, kde se na hradiště vstupuje, jsou stopy po příkopu a po jeho stranách zbytky kamenného valu, již rozebraného. Na třech místech na hradišti, po němž roztroušeny jsou mohutné balvany, jsou známky někdejších příkopů.

Obě poslední hradiště prozkoumal Frant. Lískovec, jenž také objevil hradiště či strážště Homolku při kraji lesa severně od Čekanic, jižně od rybníka Velikého neb Homolky. Celé místo je obeháno valem, složeným ze země a kamení.⁸⁾

U Jistebnice je hradiště Vyšehrad, odkud shlíží do kraje kaple sv. Maří Magd., daleko viditelná. Jméno zachovává „niva Vyšohradská“ mezi návrším a městem. Stopy hrzení zmizely, ježto již ve 14. stol. zbudován tu dřevěný kostelík, teprve r. 1858 stržený; na jeho místě je od

Šimák v Čas. přátel starožitností (1938, 80) popírá, že by Hradiště r. 1232 připomenuté byl pozdější Tábor, „nýbrž pravděpodobně Hradiště u Bezdružic, a tedy Vítek de Gredis není Vítkovec“.

⁵⁾ Takovým byl r. 1222 Olricus castellanus de Chinov.

⁶⁾ O hradišti chýnovském viz Sedláček, Kraj Chýnovský v dávných dobách, 1885 (také ve Výr. zprávě RG v Táboře) a téhož Hradý a zámky, IV, 282 a d.

⁷⁾ Jos. Švehla, Hradiště Svákov u Soběslavě. Čas. Společ. přátel starožitností 1914 s plánem a vyobr.

⁸⁾ Fr. Lískovec, Hradiště Ohraženice. Jihočes. sborník historický XIV, 1941, 24 a d.; týž, Obříště, tamže, 54 a d.; týž, Homolka u Náchoda, tamže XIII, 1940, 119.

r. 1861 nová kaple. V 17. stol. bývaly tu velké pouti, při nichž vrchnost chudé poutníky a kněze přivádějící procesí pohošťovala. Ještě v 18. stol. bydlíval v lese pod kaplí poustevník.

U Janova (na Mladovožicku) je hradiště K o z í hrad, vyvýšená poloha mezi dvěma potoky (na sev. a záp.) a dnešní silnicí od mlýna ke vsi, vedoucí. Na severozáp. a jihozáp. straně jsou rybníky, Hlavní ochranou tohoto hradiště byla tedy voda.

Severovýchodně od Lomu směrem k Radimovicům u Želče na kraji lesa nad cestou k silnici se zatáčející je vyvýšenina „Na h r á d k u“, na straně k cestě příkrým bokem, na ostatních dosud znatelným příkopem zpevněná. Buď je to staré hradiště nebo nějaké opuštěné středověké tvrziště. Zevrubněji posud prozkoumáno nebylo.

Také ve S k a l i c i bývalo hradiště, asi 300 kroků dlouhé a 100 kroků široké, zabírající město, v němž je nyní uzavřeno 9 popis. čísel východní části vsi. Na starém hradišti (na Pražákově poli nad řekou) bývala později tvrz, pravděpodobně dřevěná, bez podezdívky, a proto požárem zašla.

Mimo hradiště jsou stopami starého osídlení také stará p o h ř e b i š t ě. V nejstarších nachází se hojně bronz a málo železa, v pozdějších je tomu obráceně, v nejmladších jsou jenom kůstky, uhlíky, popel nebo vůbec nic. — K prvním náležejí mohyly v lese „H a t l a s u u Řepče, v H á j k u u Drhovic, v K u k l i u Malšic, v Ž a d n í c h K o z l o v e c h u Skalice a u M a r š o v a při silnici od Malšic vpravo před východem z lesa; ke druhým počítáme mohyly u S k r ý c h o v a na Malšicku, u D r a ž i č e k, u Rybovy L h o t y, u J i t e r na Malšicku a u D r a h n ě t i c. — K nejmladším náležejí mohyly u Radimova a u Ž e l č e. Z podřadnějších mohyl jsou ojedinělé mohyly u P ř í b ě n i c, u L h o t y S a m o t y, u S t á d l c e a u M y s l k o v i c.

Vedle těchto pohřebišť, kam ukládán vždy jen popel zemřelých, máme na Tábořsku i několik h r o b ů k o s t r o v ý c h: na T á b o ř e, v Č o t o v i n á c h, v Š e b í ř o v ě, Č h ý n o v ě, u M l a d é V o ž i c e a j i n d e.⁹⁾

Kromě uvedených stop předhistorického osídlení Tábořska poučují nás o něm jen dohady, odvozené z e t y m o l o g i c k ý c h r o z b o r ů místních jmen. Poznáváme z nich nejednou nejenom způsob, ale i dobu založení a tedy poměrné stáří osady.

Nejstaršího původu, jak se dá souditi, jsou ta jména, v nichž se ozývají reminiscence na povahu půdy při zakládání nového sídla, jako jsou Lažany, doložené již r. 1250, totiž lidé na lázu bydlící, stejně jako Láz (ve 14. stol. dnešní Úlehle) a Lazice (1257, dnešní Nová Ves na Vožicku), Nahořany, Blanice, nazvaná od blan (pasek), Mokrý od bažin, Lomná a Lomy od násilných polomů, Debrník od údolí čili debřiny. Téhož druhu jsou i názvy: Hlinice, Kouty, Slapsko, Slapy, Úlehle, Záhoří, Záchod, kde se zacházelo, Záluží (niva za luhem), Zářičí; jiná jména připomínají vrchy nebo návrší: Mezný, Roudný, Rzavý, nebo doliny: Podolí, Světlá. Jména lesů ozývají se

⁹⁾ O pravěku Tábořska máme základní dílo Jos. Švehly v II. části „Tábořska“. Tábor 1922, vydané i o sobě („Tábořsko v pravěku“). Doplnuje je přehledná stat' Frant. Lískovce „Tábor a Tábořsko v temnotách pravěku“ (v publ. „Tábořsko v minulosti i přítomnosti“, Tábor 1940). Srov. také „Český jih“ 1912 čís. 48-50 a „Věstník jihočeských museí“ 1913 čís. 1—3.

v místních názvech: Borek, Bzová (bezová), Leština (líška), Osná (osika), Vřesce a samozřejmě i Hájek, Obora a p. Náš Hájek však je nového původu, z počátku 19. stol. Podobně vznikla místní jména osad od řek a potoků, na př. Blanice, Jistebnice (potok, přes nějž vedl můstek s několika odděleními čili jistbami), Mostek, Vlásenice a j.

Velmi starého původu jsou názvy Třebiště (od staroslovanských pohanských obětí čili třeb) a Třebějice (snad od téhož původu), Strítež (staroslovanská stráž) a snad i Polánka (polní, t. j. vojenská stráž).

Ostatní místní jména jsou buď adjektiva, k nim dlužno přimyslet pojem hrad, dvůr, ves, tůň a p., jako jsou Budislav, Soběslav (1293), Vícemil; v jiných se změnila koncovka nebo připojila přípona, na př. Katov, Psárov (ve 14. stol. Psář), Předboř,¹⁰⁾ Kojetín (dialekt. Kajetín), Radimov, Kvasov (1376, nyní Kvasejovice), Želeč, stejně jako Kříželec (1292), Nemyšl. Od osobního jména odvozena je i Vlčevěs (Vlkova ves), nikoli od vlků.

Čeledí (rodiny) nazývány byly buď po praotci nebo po zakladateli vsi, anebo po držitelích. Čeledí Radimova byli Radimovci a tak se původně nazývala i jejich osada; teprve později na rozlišení osadníků a osady přijat pro tuto akusativ jako jméno místní; tak vznikl název Radimovice (1219). Stejněho původu jsou Čikvasovice (tak ještě r. 1697 dnešní Tříklasovice, od jména Čikvas), Křekovice (1250), Myslkovice (od jména Myslek, Mysli-bor), Vrcholtovice (z pův. Rchůtovice), Velmovice (1267, Velim-Vilém?), Nedvědice (pův. Medvědice od osob. jména Medvěd), Zvěrotice (Zvěrot) a jiné.¹¹⁾

Jiná jména čeledí a potom i osad vznikla z přezdivek, na př. Hlavatce (1250), Jedlany, Nasevrky¹²⁾, nebo ze zaměstnání obyvatelů (Kladruby 1250, Hrnčíře, Mlýny).

Od zakladatele osady tvořila se jména na -ov (pův. -óv, t. j. -ův), jako Chýnov ze jména Ohyn, Pykov¹³⁾, Zmyslov. Velmi starého původu jsou jména na - í n, což je vlastně přípona příd. jména přivlastňovacího (-in); je tedy na př. místní jméno Malenín z osobního jména Malena tak, že ženské koncovce-a odpovídá ženská přípona-in (nyní všude -in). Tento způsob tvoření přídavných jmen zachovával se jen v starých dobách.

Obečních názvů Sedlec, Dvorce, Vesce netřeba vykládati, u jiných se dnes již těžko výkladu domyslíme, jako jsou: Hlasivo, Chotoviny, Třetužel¹⁴⁾.

¹⁰⁾ Lad. Horák, Etymologické výklady v dějepise (Škola našeho venkova XVI., 353) odvozuje jméno Předboř od slova bor- brod, bor-hrad nebo bor-borovina.

¹¹⁾ Téhož původu dle Horáka (tamže, 351) je Milčín z pův. Milčené, Milčané, Bradlín z pův. Bradléné-Bradlané. Jména Milčín a Chotoviny odvozuje Palacký z osobních.

¹²⁾ Horák (t. 316) odvozuje jméno Nasavrky za synonymum Nassaberg - mokrý břeh. Jméno Polánka dle Horáka (t. 318) znamená polní t. j. vojenskou stráž; v polském významu znamená poljanka kusy zdělaných polí v pustině, na nichž bývala vojenská stráž, stanice. Jméno Moravec je buď od osobního Moravec aneb (dle Fr. Miklosicha, Die slav. Ortsnamen aus Apellativen) od slova morava - Rasen, trávnik.

¹³⁾ V republice zaveden nesprávný název Pikov. Stejně nesprávné jsou názvy Čeraz (spr. Ceraz), Čelkovice (spr. Celkovice), úředně nařízené.

¹⁴⁾ Choustník, příbuzný se jménem Chvostník, má jméno od lesa. Neustálené jméno měly Nužbly, obecně Nuzbly, psané i Nuzbly, Nužbel(y). Sedláček (Místopis. slovník hist. 656) odvozuje jméno od obyvatelů, již sluli Neuzvedí. Před r. 1358 žil Držek z Nužbel. — Lad. Horák v pozdější své práci (Náš starověk v paměti pomístních názvů a místních jmen, Praha 1928) uvádí některé odchylné výklady: Bezděčín (str. 113) od bzdítí - doutnati, Budislav (109) od bd(íti, buditi), Cekanice (116) od

Skutečných historických zpráv před 13. stol. nemáme; teprve odtud vyskytují se místní jména častěji, a to většinou ve spojení s přídomky (predikáty) tehdejší drobné šlechty, takže počátky historického místopisu spojeny jsou s počátky rodopisu, protože, jak nám vyložil Palacký ve svém díle, „jména rodinná všechna brána původně ode hradův, tvrzí, měst aneb vesnic, kde která rodina měla obydlí a statky své“.

Největší snůšku takových jmen poskytují nám Pozůstatky desk zemských¹⁴⁾, v nichž se připomínají k jedinému roku 1318 vladykové Bartoš z Klokot neb ze Švrabova, Jan ze Šebírova, Martin z Víšova (dnešní Jišov), Pešek z Třetužele, Řivín z Chotovin, Řim z Dědic, Petr z Kloužovic, Artleb a Bernard z Leštiny, Kunrát z Nasavrku, Štěpán z Ústojova, Nácek z Osné, Vyšata ze Skryšova, Jaroslav ze Staniměřic, Sláva z Turovce, Havel a Martin z Víšova, Ješek z Uzdičova (nyní Udičov), Jindřich, Kuneš a Oldřich ze Zářičí, Ctibor ze Sudoměřic a j. Dobrým příspěvkem místopisným je také popis diecése pražské z 1. 1344-1350, v němž se jmenují již tyto fary: Blanice, Budislav, Dírná, Hlasivo, Hlavatce, Hory (Smilovy), Hoštice, Hroby, Chotoviny, Choustník, Chýnov, Janov, Jistebnice, Kamberk (Kamberk), Klokoty, Kostelec, Lazice (nyní Nová Ves), Malšice, Miličín, Oldřichov Větší, Planá, Pohnání, Radenín, Ratibořice, Skalice, Soběslav, Šebířov, Tučapy, Ústí (Sezimovo) a Vožice (Mladá).

Drobná ona šlechta seděla na pouhých dvorech nebo pevnějších tvrzích (od slova tvrdý), kdežto zděných hradů u nás do 13. stol. nebylo. Podnět k jejich zakládání dal vpád Tatarů do Evropy. Ve starších dobách uchýloval se lid za nepřátelských vpádů za ohrady starých hradíšť a prvních kamenných kostelů čili k o s t e l c ů (ze slova castellum, t. j. hrádek). V našem kraji zachoval se takový kostelík na Podolském Kostelci. Posud tu dobře rozeznati můžeme původní románský kostelík (dnešní sakristie) s kamenným oltářem posud tu uchovaným, s věží zařízenou k hájení a kolem něho hradební (nyní hřbitovní) zeď. Později rozšířen byl kostel (ve 14. stol.) přístavbou gotickou. — Podobné opevněné kostelce byly také ve Hrobech (kostel „v hrubech“ t. j. náspech), v Pohnání a v Nedvědicích.

Z h r a d ů , k nimž náležely vesnice našeho obvodu, připomíná se nejdříve H r a d i š t ě , jehož poslední zbytky, vejčítá věž s cimbuřím a část druhé věže zachovaly se v dnešním pivovaru v Táboře. Připomíná se r. 1232. O málo později (1243) čte se i jméno P ř i b ě n i c , kde již dříve byla patrně osada Přiběniců, jakož i Ch o u s t n í k a (1252). Ze 14. stol. pocházejí hrady Š e l m b e r k (1318) nad Vožicí, B o r o t í n , známý od r. 1356 a nazvaný po blízkém městečku prastarého původu, K o z í (1377), proslavený pozdějším pobytem Husovým a S o b ě s l a v (1394), vystavěný při obvodu města již 1293 připomenutého. Také z tohoto hradu zůstala na naše věž „Hláška“ a při ní část příkopu, ostatek zaujal rovněž pivovar. Z ostatních hradů zůstaly pouhé trosky, jen na Šelmerce je posud vysoká hláška, skýtající pěkný rozhled do krajiny podblanické.

ček(ati, hlídka; zde srv. co uvedeno o stražišti Homolce), Hlasivo (123) od hlás(iti), Chotoviny a Chotčiny (129) od chod(iti); téhož původu je prý i jméno Kozáků(133) - pův. Chodzáci a snad sem možno zařaditi i jméno tábořského hradu Kotnova (129), tedy pův. Chodnov. Avšak jméno Kotnov vyskytuje se až v 16. stol. u kronikáře Hájka, nejsouc odjinud doloženo. Koridorgis, který dle mínění našich historiků stál právě na místě Kotnova, klade Horák (171) na místo dnešní Kardašovy Řečice. ¹⁵⁾ Reliquiae tabularum, vyd. J. Emler.

Největší část území dnešního Táborska dostala se v neznámé době i neznámým způsobem v majetek rodu V í t k o v c ů , „po královsku panských“. Jak lze z historie rodu stopovati, ovládal nejprve krajinu Vltavskou, kde také byla jeho kolébka, Prčice. Odtud rozšířila se jeho moc do povodí Lužnice a horní Vltavy až k hranicím zemským¹⁶⁾. V době největšího rozmachu své moci ovládal krásný rodový erb Vítkovců, pětistá růže, celé území od Sedlčan až po Krumlov četnými hrady a tvrzemi¹⁷⁾, jak posud mnohé kamenné památky i pečeti někdejších jejich míst poddaných svědčí. Z našich výše jmenovaných hradů toliko Šelmberk jim nepatřil; byl ojedinělým majetkem rodu B u z i c ů erbu sviní hlavy v našem kraji. Tato jejich odnož, píšící se po Šelmberku, náležela k předním rodům českým až do svého vymření (1597).

Z rytířských rodin nabyli většího majetku ve zdejším kraji M a l o v - c o v é , mající ve znaku předek vzepjatého koně (posud ve znaku městečka Borotína). Psali se po Pacově, Chýnově a Malovicích (u Netolic). Více drobných statků také měl u nás rod, jenž užíval v erbu šikmého pruhu a v klenotu sedícího chrta. Jednotlivé jeho odnože psaly se po Rzavém, Vražném a Lideřovicích v krajině chotovinské.

K c í r k e v n í m u majetku náležel v l. 1250-1413 Chýnov s panstvím, kdežto Radkov a část Kozmic patřily koleji p r a ž s k é u n i v e r s i t y .

Takové bylo rozdělení půdy v době předhusitské. Snaha po zvýšení důchodů, jak toho vyžadovaly rostoucí náklady vyšší životní úrovně naší šlechty i vydání správní, vedly k n o v é k o l o n i s a c i ve 13. stol. Dálo se to tak, že páni prodávali německým osadníkům lesy, aby je káceli a na nově získané půdě hospodářské se usazovali, ježto z nových vesnic kynul jim větší zisk než z lesů s laciným dřívím. V našem kraji něco podobného nepozorujeme. Bylo tu zajisté dosti osadníků českých, které rostoucí populace tlačila do hor. Tak zůstaly tyto krajiny zachovány národu a Táborsko bylo vždy nejčestějším krajem. Výjimku činí toliko K a m b e r k (pův. Karnberg), jediné městečko vysazené podle práva německého a osazené německými kováři, ale již r. 1437 nebylo tam památky po Němcích. — Jméno hradu Šelmberka neznamená víc, než oblibu české šlechty v německých názvech.

Zato hojně bylo u nás založeno nových vesnic, zvaných L h o t a m i . Říkalo se tak vesnicím založeným „na lehotě“ (lehkém bydle), protože po několik let či po jistou lhůtu osvobozeny byly od břemen. Na Táborsku máme takových Lhot zvláště mnoho. Aby se od sebe rozeznávaly, dostávaly přísudek po majiteli, rychtáři, největším sedláku, nebo podle polohy či vlastnosti¹⁸⁾. V nových vesnicích, založených podle práva zákupného,

¹⁶⁾ R. Cikhart, Původ a rozrod Vítkovců. Jihoč. sborník historický IV, 1931, 87.

¹⁷⁾ Když na př. dělili se r. 1373 bratři z Rožmberka o statky po otci Joštovi, obdržel Oldřich Nový Hrad, Příběnice, Choustník, Vildštejn a Žiželice, Petr a Jan Rožmberk, Haslach, Vítkův Hrádek, Frymburk, Krumlov, Maidštejn, Poděhusy, Helfenburk, Bukovsko, Příběničky s Jistebnicí, Miličín, Sedlčany, Strašice, Zbiroh a Třeboň.

¹⁸⁾ R. Cikhart, Lhoty na Táborsku. Soběslavské „Zvěsti“ 1908 č. 10. Týž, Příspěvky k soupisu Lhot. Jihoč. sbor. hist. IV, 1931, 61. — Lhota Balkova. slula dříve Kršňákova, Čelákova, Čelákovská, Vošťákova, Včelákova; Lhota Beranova - Slunečková; L. B r o u č k o v a • Lhavá, Drmolova, Malá; L. D l o u h á - Rytova; L. H n o j n á - Kamenná, Hnojová, Hnojnova (jméno Hnojna se v okolí vyskytuje) u Schallera, Topogr. Tábor. 133 Hojná; L. H r u š o v a - Frydlova, Trubačova; L. C h o m o u t o v a - Bartošova, Němcova, Koubova; L. J e n í č k o v a

majitelé gruntů povinni byli robotami ožních (roboty ženní), při sekání luk (roboty senná) nebo při dovozu (roboty tažná), větší hospodáři s potahem, menší jen robotami pěšími. Kromě robot dávali poddaní pánu „úrok“ na penězích, a to o sv. Jiří a o sv. Havle, někde také ospy (obilí sypané), kury (slepice nebo kuřata), husy a j. Mlynáři vykrmovali mlýnským prachem vepře. Poddaní byli buď osedlí (sedláci) nebo podsedkové (chalupníci) a zahradníci. Selským statkům říkalo se dvory kmecí (kmet-sedlák) na rozdíl od panských dvorů poplužních.

Tak dokončeno bylo — až na malé doplnění v 18. a 19. století zakládáním nových vesnic t. zv. familiantů¹⁹⁾ — osídlení našeho kraje. Všeobecně možno říci, že síť osídlení byla v té době mnohem hustší, než v době přítomné. Dvojími dlouholetými válkami, v době husitské a za války třicetileté, jichž dějištěm byl i náš kraj, zpusťeno bylo mnoho osad, z nichž některé zašly úplně, že po nich zůstala sotva paměť místa, jiné byly svedeny k panským dvorům a více neosazeny²⁰⁾. Tak porušena byla souměrnost někdejšího zalidnění zejména v krajině mezi Tábořem a Choustníkem a mezi Jistebnicí a Borotínem. Také máme u nás případy, že dvě osady splynuly v jednu²¹⁾.

Na ploše dnešního pol. okresu tábořského úplně zašla dvě města: P ř í b ě n i c e , jež měly toliko 21 domů, z nichž zůstaly jen zbytky hradeb a několika domků za nynější restaurací, a S e z i m o v o Ú s t í , kde je něco zdí v lese za řekou z někdejšího předměstí (Nového města Ústí). Obě tato místa zanikla za válek husitských jak dále uvedeno; dále zašlo 7 dvorů: B o ř i c h o v u dnešní samoty Čásenický, (u Lhoty Zárybnické), K r b c o v s k ý sev. od Velkého ovčína na poli „v Krbcích“, 1651 již pustý, zdivo rozvaleno již po r. 1866, P a s e k a mezi Moravci a Zářičím, r. 1542 již pustý, P e t ř í n , proti Čerazi přes řeku, zrušený v 15. stol., aby Sobě-

- Přímá, Pňova, Pněví, Paldíkova, Purkartova; L. P e j š o v a - Kahlíkova, Kubcova, Michálkova i Michalova, Očenášková (nikoli Bejšova, jak uvádí Schaller, Topogr. Tábor. 153, Bejšov, Lhota Bejšova, jak uvedena v Palackého Popisu kr. Č. 280); L. R y b o v a - Mníchova, Mníškova, i Mníšská; L. S a m o t y - L. za Sedlcem; L. Z á r y b n i č n á - L. za rybníkem, Malá Lhota Kozská. Na spec. mapě (list 4253) chybně označen Bejšov mezi Vlášenicí a Kostelcem jako Lhota Pejšova.

¹⁹⁾ Osada Františkov, Franzdorf vznikla r. 1786 na gruntech zrušeného dvora Nového a nazvána po tehdejších majitelích panství mladovožického Františku Josefu hrab. z Kuenburga. H l a s i v k o (Mladé Hlasivo) vzniklo po vyhoření Hlasiva (1744), kdy část pohořelých vystavěla příbytky dále ode vsi. J a n o v (u Soběslavě) vznikl teprve po založení kostela (1712). Koncem 18. stol. tu bylo 10 domků. V osadu byly sloučeny r. 1814. Ves K o č o v vznikla, když r. 1785 rozprodán byl poddaným dvůr, náležející k panství mladovožickému. L á n y Staré a Nové odděleny byly od Malšic. P i v o v a r y , pův. Starý Pivovar, je osádkou vzniklou na místě někdejšího staršího pivovaru panství choustnického. Nový K o s t e l e c povstal na odprodaných pozemcích panství jistebnického (kolem r. 1830), kdy také rozprodáním dvora Podolí vznikla nová osada Podol a dvůr Ludvíkov, nazvaný po Ludvíku Nádherném. T e m e š v á r založen byl r. 1769 na pustých gruntech ode vsi Hlasiva a obydlen byl původně vesměs horníky. T e r e z i á n povstal r. 1823 na gruntech panství radenínského a nazván po choti Leop. hrab. Krakovského z Kolovrat Marii Terezií (t 1769). P a v l o v , předměstí Mladé Vožice, založen byl jako osada teprve r. 1821. „Hora Pavlova“, pouhý vrch, připomíná se již r. 1318. Nového původu je také Sezimovo Ústí, pův. Starý Tábor, založené nově r. 1828 ve zříceninách předhusitského města Ústí, nejnovejšího pak průmyslová jeho část, lidově zvaná „Bařov“ (1939).

²⁰⁾ Soupis všech z a n i k l ý c h m í s t na Tábořsku podal jsem v „Časopise přátel starozitnosti“ 1920, 14 a 1927, 184.

²¹⁾ Dnešní Chotoviny vznikly ze dvou vsí: část při kostele zvána Chotoviny, druhá v okolí dvora a zámku Vlkančice. nebo Vlkanice. Podobně ves Hůrka u Jistebnice vznikla sloučením dvou, r. 1379 připomínaných osad: Hůrky a Zahrádky (dnešní Samoty).

slavští měli blízko pastvy, Sedlec u mlýna Soukeníka při stejnojmenné tvrzi, úplně zaniklý, Trunkov kdesi na statku měsickém, r. 1577 již pustý a Žalavec, r. 1390 příslušný k Chýnovu, v 16. stol. již neznámý; konečně zaniklo 41 vesnic, totiž: Borovice, též Zborovice, v dnešním lese „Borech“ u Nové Vsi na Chýnovsku, r. 1390 již pustá, Bydlín, jinak Dobrá, u Osikovce, r. 1531 již pustá, Býšov, nyní hájnice u Pikova, Cabel, na poli „na Cabeli“ za měšickým dvorem, Doubrava, myslivna u Bítova, tyto obě zaniklé převedením lidu do nově založeného Tábora, Drhovický jižně od Drhovic na katastru meziříčském, r. 1575. pustá, Habří, nyní les mezi Myslkovicemi a Kratošicemi, Hrotný neb Sranov, Hrotín na místě dnešní trati „na Hrotných“ v katastr. obci Bítově, zaniklá za válek husitských, Chotěboř, kdesi mezi Mladou Vožicí a Těchobuzí, v 16. stol. již jenom svobodný dvůr, Chýnovice, připomenutá r. 1359, snad dnešní Čejnov u Soběslavě, Jišov neb Víšov u Jedlan, nyní jen dvůr, Kašovice, zaniklá ves na gruntech dnešního dvora, snad jihozáp. za hájovnou na mírném svahu k východu, potůčkem obtékaném, kde r. 1906 vykopána vypálená země a něco střepů, Kavčív místech lesa Kavecko zvaného, Kosina či Košín(?), zaniklá ves na Chýnovsku (u Blanice?), r. 1379 již pustá, Kostelec pod stejnojmenným kostelem v obci řevnovské, zaniklá za války třicetileté, Kravín, ves zaniklá převedením lidu na Tábor (1420), jejíž místo zaujímá lesní revír „Pustá ves“, Leština v lese „na Zámečku“ u Radkova, ještě r. 1623 jmenovaná, Lhotka, ves již r. 1545 pustá v okolí Smilových Hor, po níž zval se r. 1583 mlýn „na Lhotkách“, Lhotka pod Kahlovicemi, jinak Lhotka, v 17. stol. již jen grunt Lhotákův, Lhotka na Lejči, r. 1467 vypálená, nyní hájnice „ve Lhotkách“ a polní trať „nad Lejčí“ u Soběslavě, Lhotka Slívova (1390), později svedená na dvůr „Slivovky“, který však byl r. 1577 již pustý a jehož jméno zachovala paseka „Slivovka“ poblíž Křivošína, Lhotka u Hlavatec, r. 1512 již jen pustý dvůr, Lipí (1391), zašla v dobách husitských, jejíž místo zaujímají lesní oddíly „Cimporo Lipí“, „Malé Lipsko“ a „Velké Lipsko“ mezi Turovcem a Bořkem, Nuzov, jinak Záskalí, nyní myslivna za Miličínem, víska zaniklá v třicetileté válce, Pasíčka, ještě v 16. stol. víska na úpatí stejnojmenného vrchu u Borotína, Podolí, ves u Malšic, r. 1661 svedená na dnešní popluž. dvůr, Polánka, ještě v 16. stol. ves náležející ke stejnojmenné tvrzi u Dubu, rozložená na t. zv. „Ohradách“, Potalov (1379), zašla za válek husitských v poloze Obora pod lesem Kukla, kde prý je posud zasypaná studně. Smolín, stojící asi 400 kroků k východu od hájnice Smolínské, kde se našly střepy, hřebíky a spálené kamení a hlína, Strakačov, nyní les a hájovna u Turovce, obě zašlé v dobách husitských, Stranoves, později ovčinec u Kozmic, Svákov, ves rozložená v poloze „Habří“ u cesty do Rybových Lhoty, kde se našlo něco střepů, zašla v 16. stol., Témice při stejnojmenném dvoře u Nové Vsi na Mladovožicku, Tisová, později jen dvůr u Jistebnice, na níž připomíná rybník „Návesný“ mezi tímto dvorem a Ovčínem, Udíčov, pův. Uzdičov, při stejnojmenném, r. 1927 rozbouřeném dvoře u Broučkovy Lhoty, Údim, lidově Oudimy, Oudiny, později jen 2 svobodné dvory u Vlášence, Vesce u stejnojmenného dvora u Pikova, zašla ve válce třicetileté, Vyreč, později jen dvůr u Balkovy Lhoty (ještě před 120 lety bylo prý viděti sklep u cesty ze Lhoty k Veselce), Zahradka, ves příslušná ke tvrzi Polánce, r. 1572 již pustá, snad dnešní Zahradky (Kakanov) u Jedlan, Zálůží u Vilic, ještě r. 1745 čtyři usedlosti, pak jen popl. dvůr, na jehož místě zřízen židovský hřbitov; poslední pak ves dosud nezjištěného jména stávala v lese „Lipínách“ u Sudoměří, kde při orání přišlo se na obdélníkové zdi, střepy (ještě ze 17. stol.), kus kachle a j.

Na tomto dějišti odehrával, se životní běh jihočeského člověka, úporně zápasícího se skoupou půdou, člověka povahově tvrdého, jako ta země, ale při tom přemýšlivého, hloubavého. Dlouhá zimní období poutala jej po velkou část roku do chudých stěn příbytku a doprávala mu času k přemýšlení a duchovnímu soustředění. Proto právě tady a jenom tady vyrůst mohlo ono veliké hnutí lidové, jež odňalo řízení dějin jednotlivcům a vložilo je do rukou kolektiva. Tady je místo, kde vzala původ evropská demokracie a kde zaznívala revoluční slova o rovnosti a volnosti lidí. Když zavítal do tohoto kraje Mistr Jan Hus (1412), našel tu již půdu připravenou a srdce otevřená ... A tu vlastně teprve začíná historie tábořského kraje.

Ze zadumaného našeho kraje, v němž žilo tolik hloubavých myslí, vyšli již před Husem dva znamenití mužové. Je to Mistr Vojtěch Raňkův z Ježova, učený mistr a rektor university pařížské a později scholastik kostela pražského, latinsky M. Adalbertus nebo Albertus Ranconis de Ericinio zvaný († 1388). Za jeho rodiště možno považovati Malý Ježov na Mladovožicku, jehož vladyka Ranek z Ježova nadal kostel v Těchobuzi půl lánem dědiny a mohl býti otcem našeho „mistra Vojtěcha“. Jak známo, od M. Vojtěcha Raňkova pochází také čestné příjmy „Otec vlasti“ pro Karla IV., jak ho po prvé v pohřební řeči o pohřbu slavného krále užil. Druhým výtečným rodákem kraje je Mistr Matěj z Janova († 1394), přímý předchůdce Husův v české reformaci. Studoval rovněž v Paříži, snad za pomoci svého ježovského krajana, který ho i později u sebe v Praze choval a jej vydržoval. Rodištěm jeho je Janov u Ml. Vožice, nebyl však synem rytíře Václava z Janova, nýbrž královského poddaného (k hradu vožického), ježto v Janově nikdy sídla rytířského nebylo“).

O pobytu Mistra Jana Husa na hradě Kozím vypravují Staří letopisové. Výmluvný kazatel betlémský „v tom kraji jsa, mnoho lidí k sobě přivínil svým kázáním,“ neboť „mnoho na jeho kázání z Ústí býváše“. Oblast Husova působení kazatelského byla nemalá. Kázal netoliko „v lese pod lípou u hradu, jenž slove Kozí“, jak později vzpomíná, ale i „v městech, po hradích, na polích i v lese“. Lidová tradice zná celou řadu Husových lip a kazatelen, a to i v místech od Kozího hodně odlehlých. Zdá se, že možno míti za prokázané jeho působení až v okolí Vysokého Chlumce a Vlašimě²³⁾. Tomuto přímému jeho působení jak živým slovem, tak i podmanivým kouzlem osobnosti přičítati možno onen pozoruhodný zjev, že právě v tomto kraji největší počet šlechty podepsal stízný list do Kostnice, zaslaný koncilu po upálení Husově dne 2. září 1415; koncil je obviněn, že nespravedlivě a bez viny, bez slyšení a usvědčení, toliko na křivé udání upálil muže dobrého, spravedlivého a katolického, jenž nikdy žádného bludu nehlásal. Čeští páni a rytíři odhodlaně prohlašují, že chtějí brániti poznané pravdy až do krve.

Z okolí tábořského podepsali list páni Heřman a Jan bratři z Land-

²²⁾ O Vojtěchovi Raňkovi viz pojednání Ferd. Tadrý, Mistr Vojtěch, professor učení Pařížského a scholastik kostela pražského. Magister Adalbertus Ranconis de Ericinio). Časopis Musea kr. Č. LIII, 1879, 537-572; o Matěji z Janova spisy VI. Kybala, M. Matěj z Janova a M. Jakoubek ze Stříbra, Čes. časopis historický 1905, Mistr Matěj z Janova, jeho život, spisy a učení, 1905; J. Chýna, Předchůdci Husovi: Matěj z Janova, 1921; Jihočeský sborník historický XII, 1939, 53-55.

²³⁾ Mimo lípu na Kozím zaznamenal kronikář Hájek ještě lípu u Chlistova, •z kteréžto vsi sedláček jakýs prý Husovi vytkl, kterak může tupiti papeže a kardinály, když jich nezná. O tuto lípu hlásí se vedle Chlistova u Husince také Chlistov u Malovic (Teplý, Korbrovo Království České, Jihových. Čechy, 103) a u Sedlce na dráze, k němuž se přiklání historik Václav Novotný. Tu by se mohlo jednati o starou ohromnou lípu v Pohořelci při statku Hrubých, zničenou kdysi v letech devadesátých min. stol. rodinným nešvarem. — Jiná „Husova lípa“ stojí na návsi v Úklidě. Také prý kázával Hus poblíž Chlumu u Sedlčan, kde u silnice stojí skupina 4 lip. U Petrovic na Sedlčansku poblíž Žemličkovy Lhoty je veliký žulový balvan, viklan, zvaný „Husova kazatelna“. Tak nazývá lid i kamenný stolec u kaple sv. Vojtěcha na Větrově u Votic. Z měst, kam Hus zajížděl, možno hádati na ty, v nichž husitství od počátku zapustilo pevné kořeny: Jistebnici, Miličín, Příběnice, Borotín, pak snad hrady Choustník a Zvěřinec. Je tedy oprávněna Husova omluva, že by „pěš tak daleko a tak brzy nemohl přijíti“.

štejna na Borotíně a Petr z Janovic jinak z Chlumce, ze stavu vladyckého Jan z Budislavě, Jindřich z Bukové (u Nemyšle), Albrecht a Mikuláš Rútové z Dírného, Petr z Dubu, Petr ze Dvorce, Přibíček z Hlasiva, Prokop z Chotčín, Jan z Chotěmic, Bušek z Jedlan, Bohunek z Jetřichovic, Mikuláš z Kratošic, Václav z Mezného (u Soběslavě), Přibík z Mitrovic (u Sedlce), Boček z Myslikovic, Bohuslav z Nemyšle, Mrakeš z Petrovic, Svašek z Podolí, Mikuláš z Polánky (u Ratiboř. Hor), Litvín z Prudic, Jan z Radenína, Petr a Mráček z Radimovic, Jan z Radostic, Jan z Ratibořic, Jan a Víta ze Rzávého, Vilém ze Skalice, Jan, Petr a Pelhřim ze Skopytec, Beneš a Vojtěch ze Strkova, Petr z Tisové, Kuneš z Tučap, Protiva z Údimě, Bušek a Pesík z Údičova, Petr z Vesce (u Pikova), Mikuláš a Jan z Vjélmovic (dnešních Velmovic), Jan z Vrchotic, Lev ze Záluží a Filip a Jošt ze Želče²⁴).

A nezůstalo při pouhém písemném protestu. Sotva přešlo několik let, zachvívala se půda zdejšího kraje pod těžkými válečnými vozy „Božích bojovníků“, jichž řady plnily se selským lidem z celého kraje, lidem bojujícím za osvobození z útisku vysoké šlechty a duchovenstva, i nemalým počtem vladyk, z nichž ne jeden třímá v pravici i hejtmanský palcát polních rot tábořských. Mezi těmito zvláště se jmenují Z b y n ě k z Buchova, jeden z prvních čtyř hejtmanů nově založené pevnosti tábořské, zemřelý okolo r. 1425, Jan Morava z L i d e ř o v i c, r. 1432 starší vojska tábořského, P a v l í k z M u t i c²⁵), roku 1424 hejtman branného lidu v Písku, Z b y n ě k V e l i k ý z Květuše, který ještě r. 1450 bojoval po boku Jiříka Poděbradského; z panského stavu nacházíme jako hejtmana tábořského r. 1426 M i k u l á š e z L a n d š t e j n a a z B o r o t í n a, později zpronevěřilého, Také řemeslníci byli v řadách hejtmanů zastoupeni. Jsou to J a n á k ř e z n í k, později hejtman na Lomnici, jíž hájil po bitvě u Lipan plných 9 měsíců proti Oldřichovi z Rožmberka, až týž ji penězi vykoupil, M a r e š K r š ň á k, u Lipan zajatý, patrně předek vladyckého rodu Kršňáků na Balkově Lhotě, P e t r P o l á k, kramář, velitel české posádky na Němčím ve Slezsku (1433), ještě r. 1438 v čele Táborů († 1450) a dva hejtmane původu selského, M i k u l á š a Filip z P a d a ř o v a, snad bratři. Tento zúčastnil se různých výprav a znám je více než dvouměsíční obranou hradu Ostromeče. Zůstavil po sobě krásnou památku, bibli padařovskou, již si dal opsati a vyzdobiti Janem řeč. Aliaps z Prahy.²⁶)

Významnou roli v lidovém hnutí měli k n ě ž í. Byli to zejména Jan z B y d l í n a, syn vladycký z krajiny mladovožické, později přívrženec adamitství, Jan ze S m o l í n a, vsi zašlé v okolí Sezimova Ústí, a zejména zvoník Petr Hromádka z J i s t e b n i c e, později hejtman tábořský na Chotěboři²⁷), vlastní zakladatel Tábora, z něhož ovšem teprve

²⁴) Zprávy o těchto vladykách podal jsem v Jihoč. sborníku historickém XÍI, 1939 str. 24-29 a 48.

²⁵) Chybně psáván „z Mužic“.

²⁶) M. Kolář, Mikuláš a Filip z Padařova. Čas. „Tábor“ 1865 č. 53, přetisk ve Sborníku historických prací prof. M. Koláře, 1924, 249. — Ant. Matějček, Bible Filipa z Padařova, hejtmana tábořského. Sborník Žižkův, 149 a d. — R. Cihart, Typ „božího bojovníka“. „Stráž na Táboře“ 1931 č. 9./10.

²⁷) Na tradičním rodném domě v Jistebnici má od r. 1921 pamětní desku. O něm R. Cihart, Petr Hromádka z Jistebnice, zakladatel města Tábora. „Staré i nové letopisy tábořské“, 1920, sv. 3.

strategický důmysl Žižkův učinil nedobytnou pevnost a záštitu nových řádů náboženských a sociálních.

Tito a jiní kněží připravovali lid na příští veliké doby na t á b o r e c h , konaných z jejich podnětů na horách a návrších, zejména na hoře „Táboru“ u Nemětic za Bechyní, kde se na prvním táboru, konaném 22. července 1419 sešlo 42.000 lidí, a na „Beránku“ u Hlasiva v krajině mladovožické²⁸⁾, aby tu stoupenci Husovi posílili se

„u pokoře, v náboženství,
v lásce, v bratrském svorenství“

v odhodlání do nastávajících těžkých dob.

Nastaly boje. Samo blízké i vzdálenější okolí nově založeného města T á b o r a (1420) bylo dějištěm ne jedné krvavé srážky. Především dobyt bylo na Oldřichu z Ústí město Sezimovo Ústí (21. února 1420) od lidu podobojího vedeného jmenovanými kněžími, ale opuštěno zase, když po několika dnech podařilo se Hromádkovi a jeho lidem sléztí hradby a opanovati hrad na H r a d i š t i , které jako výhodnější znova osazováno. Aby pak novému sídlu dostalo se co nejdříve dostatek lidu branného, řemeslníků a jiných živnostníků, dán byl rozkaz k rychlému přestěhování Ústských na Hradiště. Opuštěné město, aby jeho osazením nemohlo býti z něho Táboru škoděno, bylo potom zapáleno, hradby jeho aspoň v hofejších částech smeteny, důležitější budovy, pokud se tak nestalo již dříve, pobořeny a tak slavné to město vymazáno z další historie kraje.

Zabezpečení nového města jakožto střediska lidového hnutí vyžadovalo vyčištění blízkého okolí od nepřátel. Byla to zejména V o ž i c e , majetek pánů z Ronova, k nimž se uchýlil po své porážce u Sudoměře mincmistr Mikeš Divůček se zbytkem svých „železných pánů“. Vožice dobyt Žižka na Veliký pátek 1420 a devátého dne potom kapituloval i tamní hrad. Hned na to ještě ve dnech velikonočních, dobyt bylo tvrze Š e d l c e (u dnešního mlýna Soukeníka), na niž se Oldřich z Ústí po pádu Ústí utekl, při čemž Tábori Oldřicha (podle Vavřince z Březové) „cepami jsou umlátili a nohy mu usekavše do ohně uvrhli“. Nalezené zlaté i stříbrné poklady ohněm zkazili a tvrz do základů vypálili a pobořili.²⁹⁾

Velikým nebezpečím pro Tábor bylo panství mocného protivníka Oldřicha z Rožmberka, jehož majetek, řízený z podhradí P ř i b ě n i c , dosahoval až téměř k samým hradbám městským. Lstí zajatého a na hradě uvězněného kněze tábořského Václava Korandy dostaly se Příběnice ještě v podzimu téhož roku (13. listopadu 1420) v moc Táborů, vedených Zbyňkem z Buchova, se ztrátou prý jediného oděnce. Stalo se to podle vypravování Starých letopisů tak, že Koranda s jinými kněžími „dobyvše okuvov, v nichž sú seděli, i vylezli na věži nahoru; a Odolena povězného, kterýž jich hlídal, k tomu připravili, že jest jim slíbil na Tábor jíti a pověděti, že sú se věžňové dobyli a věži na Příběnici opanovali, aby jim na pomoc rychle táhli“.

Ještě v témž podzimku přepadeno a vypáleno bylo rožmberské město S o b ě s l a v .

²⁸⁾ R. Cikhart, Po stopách husitství na Táborsku. Jihoč. sborník historický XII, 1939, 49-50, kde je uvedena ostatní literatura.

²⁹⁾ Stopy tvrze odkryla Jihočeská společnost pro zachování husitských památek v Táboře r. 1936.

Ale i nově vybudované město H r a d i š t ě hory Tábor, již od počátku krátce Tábor zvané, zakusilo nepřátelského dobývání. — Svědčí o obezřetnosti při postupu opevňovacích prací v něm, že již po čtvrt roce, tedy v době neuvěřitelně krátké, mohla nová pevnost odolat obležení a dobývání od lidu rožmberského, krajířovského i pánů rakouských (v červnu 1420), jako je stejně dokladem nemalé odvahy smělý výpad Tábořských na nepřítele desetkrát silnějšího a obrácení jeho ve zmatený útěk, takže celé ležení padlo Táborům do rukou. Oldřich poučen byl o pevnosti sídla kacířů a jejich odvaze natolik, že se pak již nepokusil o dobytí Tábora. Naproti tomu hned roku následujícího po druhé ztratil S o b ě s l a v , kde tentokrát dal Žižka pobořiti hradby městské i kostelní věž, tuto nepochybně proto, že byla po tehdejších způsobu zřízena jako malá pevnůstka, s níž se městští bránili.

O další bojové akci v zdejším kraji máme zprávu až z r. 1423. Když došlo k roztržce mezi oběma husitskými stranami, Táboři a Pražany, při-táhli Pražané ke tvrzi K ř í ž e n c i , od Táborů obsazené, ale marně ji dobývali střelbou z praků a pušek po několik neděl, aby nakonec ustoupili, když Bohuslav ze Švamberka přivedl obleženým pomoc od měst bratrstva tábořského.

O dvě léta později (1425) opět objevili se bojovníci tábořští před Mladou V o ž i c í , kterou zatím Materna z Ronova znova opevnil. Tentokrát ztrávil před Vožicí pod svým vůdcem Janem Hvězdou z Vicemilic plných pět neděl a Hvězda sám při útoku proti hradu smrtelně byl postřelen. Dočkal se však přece vzdání hradu, který bez meškání dal obořiti.³⁰⁾

Zatím obracely se výpravy válečné do jiných končin země, ano i daleko za její hranice, šířice slávu i hrůzu a krajiny zdejší těšily se až na malé šarvátky klidu. Teprve v květnu 1434 vypravili se Táboři válečně do okolí svého města. Vedením svých hejtmanů Prokopa Holého a Ondřeje Keřského oblehli v síle asi 2000 bojovníků hrad B o r o t í n , aby pokořili odpadlého někdejšího hejtmana svého Mikuláše z Landštejna a Borotína a zároveň poskytli svým nově sebraným lidem příležitost k výcviku v boji. Po třidenním náporu odtáhli (13. května 1434) bez pořízení od hradu, aby se dali na pochod k Lipanům, kde stál v boji proti nim osobně i Mikuláš s lidmi svými a jmenuje se jako první, jenž vskočil do vozové hradby tábořské a způsobil tak obrát v boji, který skončil porážkou Táborů.³¹⁾

Také poslední, závěrečný akt tragedie tábořské odehrál se v tábořském kraji. Táboři, kteří v únoru 1435 vypálili S o b ě s l a v po třetí, přepadeni byli počátkem září 1435 na svém tažení od Lomnice k Nymburku u K ř e č e na horní cestě (dnešní silnici) naproti úžlabině, kde se říká „ve Formankách“, od lidu Oldřicha z Rožmberka a jeho spojenců. Táboři, jichž bylo asi 1300 se 48 vozy, zšikovali tu ihned vozovou hradbu a střelbou z pušek a praků nemálo nepřítelům škodili, bojující od poledne do půlnoci. Tu pak z vozové hradby vyrazili. Jezdci zachránili se v blízkých lesích, pěší pak většinou byli zbiti a zjímáni. S touto „ p o s l e d n í b i t v o u t á b o r s k o u “ spojena je lidová pověst o spícím vojsku v hoře Svidníku. Je to prý

³⁰⁾ Beletristicky líčí obležení Vožice Václav Vlček v románu „Hvězda z Vicemilic“ (2. vyd 1890).

³¹⁾ R. Cikhart, Prokop Holý před Borotínem. Jihoč, sb. hist. I, 1928. 55.

část táborského vojska, která se sem z bitvy u Křeče zachránila. Vchod do jeskyně kryje kámen, v jehož středu je vyryta koňská podkova.³²⁾

Třeba Čechové 15. věku ve svém nerovném boji „proti všem“ zvítězili a donutili ke kapitulaci i věčný Řím a celou svatou říši římskou, porážkou svých demokratických živelů nemohli uskutečnit nový sociální řád, o jakém snili v prvních dobách Tábora — „království boží na zemi“. — Pozdější pověsti, hlavně pochybnou zásluhou kronikáře Aeneáše Sylvia a našeho Bohuslava Balbína a vlivem Hájkovy kroniky učinili z nadšených „Božích bojovníků“ pouhou „bandu lupičů a žhářů“, jak je nazval jeden z našich kavalírů (Karel kníže ze Schwarzenberka). Proti takovému nařčení bere je v ochranu velmi přesvědčivě katolický kněz, archivář Fr. Teplý: „Kolem samého Tábora, útočiště husitů, najdete prastaré kostely, kterých tito „paliči“ nechali. V Plané n. Lužnicí, v Chotovinách, Hořticích, v Šebířově, Vrcholtovicích, nádherný v Miličíně, Borotíně, starobylý románský kostel v Kostelci Podolském, v Jistebnici, v Ratajích, Sutoměřicích, ba i stavba Malšického... a ty přetrvaly ve své původní podobě celé války Žižkovy, jeho Sirotků, Táboreů ... těch prvních bojovníků za pravdu Boží a za národ český.“

Když po dlouholetých bojích Zikmund byl přijat za krále českého a nesmiřitelná část Táboreů odešla za Janem Roháčem z Dubé dále mu vzdorovati, došlo k úmluvám mezi králem a obcí táborskou, které ponechány byly statky někdy pánů z Ostí a kláštera louňovického a zároveň povýšen byl Tábor na město královské (25. ledna 1437) a nadán novým znakem. Také s Oldřichem z Rožmberka Táboři uzavřeli t. r. mír, jímž mu vrátil oba hrady přiběnické s vesnicemi k nim náležejícími (kromě tří), avšak aby hrady, jakož i zdi a věže v městečku byly zbořeny a „od nížádné strany osazování nebyly“, což se také stalo.

Následujícího roku zažil Tábor ještě jednu akci válečnou. Když totiž r. 1438 král Kazimír polský, zvolený od části národa a mezi ní i Táborskými, vytáhl proti dědici Zikmundovu Albrechtovi Rakouskému, osadili Poláci Tábor, kdežto Albrecht položil se u Měšic. Po měsíčním dobývání odtáhl bez pořízení. Rovněž marně pokusil se o dobytí města Oldřich vévoda Cílský (1438).

Za dlouhého bezvládí v Čechách válčili Táboři s městem Jihlavou, se Zdeňkem ze Šternberka, s Pražany, s Trčkou z Lípy, konali plenné vpády až do Rakous a sváděli drobné půtky s Oldřichem z Rožmberka. Teprve, když přitáhl k městu zemský správce Jirí z Poděbrad, vzdali se mu Táborští bez boje (1. září 1452) a podřídili se zemskému řádu, a tu, jak praví kronikář Aeneáš Sylvius, „nemohouce již, jako dříve, rozbíhati se po kořistech, oblenili se znamenitě a hledají živnosti jedni ve tkaní vlny nebo lnu, jiní v kupčení“.

Stará víra podobojí přecházela v první polovici 16. věku ve víru *č e s k o b r a t r s k o u*, která měla u nás sbory v Táboře a Soběslavi. V Táboře samém rozmohla se i sekta „Mikulášenců“ jinak „Pecinovští“ nebo „bratří plačtiví“ zvaných, kteří tu měli rovněž svůj sbor (nyní dům čp. 144). Táborsko jest i kolébkou tak zvané menší stránky Jednoty

³²⁾ R. Cikhart, Poslední bitva táborská. Jihoč. sbor. hist. VIII, 1935, 64; Dr. Jos. Salaba, Rožmberské zprávy o bitvách u Lipan a u Křeče. Časopis Nár. musea CVIII, 1934, 20; H. Švejkovský, Poslední bitva husitská. „Kraj kalicha“ III, 1926, 153.

bratrské. Říkalo se jim *bratři vitanovští*, protože jejich zakladatelem byl Jan Kolář z Vitanovic na Mladovožicku.¹⁸⁾ Po jeho smrti tito Bratři splynuli s Jednotou, která měla ve venkovské šlechtě mnoho stoupenců. — Byla to zejména Anna Lukavecká z Malovic na Kamberce, kterou r. 1604 napomíná sám císař Rudolf II., aby na tomto svém statku schůzí bratrských netrpěla.

Vedle proměn náboženských projevil se počátkem 16. stol. také podstatné změny v sociálním rozvrstvení obyvatelstva zdejšího kraje. Velký rodový majetek počínal se oddrobovati a k platnosti přichází jednak drobná šlechta³⁴⁾, jednak bohatnoucí města, konečně pak i nová, u nás značně početná společenská vrstva našeho národa — *svobodníci* či *dvoráci* (dědinici).

V 16. stol. náležela poddaná města a vesnice jednak *khradům* v předu již jmenovaným (s výjimkou zbořených Příbenic a Kozího), jednak k četným *tvrzím*, z nichž nejedná teprve v 16. stol. vznikla, co zatím jiné starší byly již zpustlé a opuštěné³⁵⁾—

Tvrze na Táborsku byly v těchto místech: v *Blanici*, vzniklá v 16. stol. kterou sedláci panu Kryštofu Voračickému před r. 1623 vytloukli, načež brzy přikoupena k panství chýnovskému, v *Blatnici*, již v 15. stol. (před r. 1488) spálena a pustá, v *Brandlíně*, teprve po r. 1602 připomínaná, v *Budislavi*, kde na jejím místě zbudoval hrabě Jan Václav Caretto-Millesimo nový zámek, ve *Bzově*, posledně jmenovaná r. 1547, kdy „do rybníčka u tvrze Bzový“ dáno 9 kaprů, v *Dírně*, kde posud v zámku zachovalo se z původní tvrze staré vězení a za příkopem trup hranaté věže se sklenutou gotickou brankou asi z 15. stol., v *Dobronicích* ze 16. stol. (r. 1585 jmenuje se v ní „dům nový“), ale r. 1615 již jen pouhý dvůr, v *Dražicích* ze druhé polovice 15. stol. (stávala na ostrohu obloukem obtékaném potokem Vlášnickým na místě dnešních čísel 26 a 27, při onom zvaném u Masopustů, zachoval se ve skále tesaný sklep a směrem k potoku poznati lze val, louky pod kostelem, posud slovou „Malé podhradí“), r. 1542 již pustá, v *Dražicích*, kde vzniklá v l. 1565—1589 beze stopy zanikla na místě dnešního zámečku, v *Dubu* na místě zámečku u rybníčka, v němž po připojení statku k panství chýnovskému bydlívali panští úředníci, ve *Dvorcích* prý v těch místech, kde byl potom za dvorem byt šafářův (r. 1759 bylo prý tu viděti ještě zdi napolo zbořené), v *Hlasivu* na místě čp. 27—30, pod nimiž je rybník zvaný „Příkop“ v 16. stol. zpustlá (při úpravě zahrádky při čp. 29 našli r. 1824 dlážděný dvůr, kanály a zděné chodby pod zemí, zbytky zdi, jichž použito při stavbě fary, hromádky vaječných skořápek, železné skoby, hřeby a j.), v *Horách Smilových*, roku 1659 jmenovaná, ale r. 1677 již jen popluž. dvůr, v *Dolních Hořicích* posud ve dvoře stojící, stavení kamenné, dobře sklenuté, jehož poschodí užívalo se již r. 1726 za sýpku (starší tvrz však stávala prý „Na hrádku“, vršku na louce naproti hostinci, z něhož se do ní chodilo po pavlači), ve *Hroběch* tvrz vzniklá v 16. stol., stojící na srázném výběžku za nynějším Srnkovým hostincem, v *Chlebově*, z níž je viděti kruhový půdorys „Na hrádku“, pastvině u mlýna jižně ode vsi, v *Chotěmicích*, kde stávala na návrší „Na zámečku“ jižně ode vsi (posud prý tu znáti část zdiva a sklepní prohlubeň), v *Chotovinách*, na místě dnešního zámku, v *Jedlanech*, již v 15. stol. sešla (r. 1594 se připomíná „rybníček příkop“), v *Jistebnici*, kde se posud zachovalo stavení tvrze, jednopatrová hospodářská budova, opevněná na rozích zvenčí dvěma okrouhlými baštami, jiná bašta (dříve šatlavá) stojí v nádvoří (v 17. stol. se o tvrzi praví, že „jen toliko samé zdi stojí“, později upravena za obydlí panských hejtmanů), v *Kamberce*, z níž zachoval se sklep, avšak se vchodem později zazděným, v *Klókotech* na návrší

³³⁾ R. Cikhart, *Bratři vitanovští*. „Věstník jihočeských museí“ 1910 č. 3/4 a téhož „Táborsko“ IV, 176.

³⁴⁾ R. Cikhart, *Šlechtické a erbovní rodiny z Táborska*. (Soupis, popis erbů a bibliografie). Jihočes. sborník historický V, 1932, 61 a d.

³⁵⁾ Dějiny hradů a tvrzí na Táborsku vypsali Fr. Al. Heber: *Böhmens Burgen, Vesten und Bergschlösser* (sv. III., V.), Aug. Sedláček: *Hrady, tvrze a zámky království Českého* (díl III., IV. a VII.) a R. Cikhart: *Táborsko* (díl IV.).

„Kalvarii“ za kostelem, z níž kromě tvrziště se stopami příkopu ničeho nezbylo (zpusťla již v 13. stol.), na Kostelci Podolském, vzniklá po r. 1557, zpusťšená za obléhání Tábora r. 1621 vojskem císařským, v Kříženci již v 15. stol. zpusťlá, z níž zůstala jen vyvýšenina se zbytky kamení, chráněná kdysi na třech stranách rybníky, proměněnými v louky, z nichž jedna slove „Talapka“, v Kvasejovicích, již r. 1686 sešla, zčásti za sýpky používaná, v Leštíně, zašlé visce u Radkova, kde v lese „Na zámečku“ je vršek již téměř zcela rozvezený a v sousedství jiný pahrbek, s něhož se jezdilo do tvrze po dřevěném mostě, ve Lhotě Balkově tvrzka vzniklá v 16. stol. v místech dnešního statku Novotných čp. 6 při rybníčku, z něhož se napouštěla voda do příkopu dávno již zrušeného, u Lhoty Samoty tvrz Sedlec, nyní sotva znatelná nedaleko mlýna Soukeníka, r. 1420 Táboru do základů zničená, v Lidovicích posud ve dvoře zachovalá, 8 pilířů opevněná, stojící nad příkopem, s rozsáhlými sklepy, r. 1936 označená pamětní deskou jakožto rodiště hejtmana „Bratrstva“ na Slovensku Petra Aksamita, v Měšicích Janem Přehořovským z Kvasejovic koncem 16. stol. vystavěná, z níž vznikl dnešní zámek, v Mezně na místě zvaném „Na zámečku“ (okrouhlé příkopem obklopené tvrziště), v Myslkovicích, na jejímž místě vystavěn byl r. 1669 dnešní zámek, v Nemysli, v 17. stol. rovněž na zámek přestavěná, v Oldřichově, stávající za Dvořákovským statkem (dle Sedláčka stopy náspů a příkopů ukazovaly tu k východu za vsí), v Oltyni ze 16. stol., čtverhranné stavení se štíty povýšenými (zámek je nového původu), v Podolí na místě býv. hostince čp. 9, zašla po připojení statku k panství chýnovskému (1551), z níž zůstaly toliko sklepy, na Polance u Dubu zčásti zachovalá, totiž dvě stavení, z nichž jedno má dva štíty a v rohu polokruhovou baštu zvanou „Petráňka“, zvenčí pak 4 pilíře a stopy příkopu, druhé, v němž jsou dole chlévy a v poschodí sýpky, má v přízemí klenutou chodbu sloupovou, zpevněnou (později) 5 pilíři (na té straně bývala pavlač a posud znáti je zazděná okna a vchod), v Přehořově r. 1629 Václavem Prokeciem ze Šneberka přestavěná na renesanční zámek, r. 1845 opět přebudovaný, v Radeníně na místě nynějšího zámku, z níž toliko římsa ze 16. stol. a zbytky hradebních zdí se zachovaly, v Radimovicích (u Tábora), kde na kopci u rybníka Podedvorníka posud jsou patrné stopy příkopů a valů, na kterém místě nalezl (1905) Josef Svehla úlomek železné rukavice, rukojeť klíče s gotickou ozdobou a úlomkem nože, v Radostovicích tvrz před rokem 1560 vystavěná, v Roudně ze 16. stol., zaniklá i s „nedohotoveným“ pivovarem v době předbělohorské, ve Závěm tvrz na poli „Na zámku“ náležejícím k pozdějšímu gruntu Procházkovu, kde při orání přišlo se na zbraně, podkovy, nádoby, mince, dýku s pěknou rukojetí, chléb a ze země vybráno na dva vozy cihel, ve Skalici na Pražákové poli nad řekou na starém hradišti, z níž posud zbyl u Pražáků (čp. 21) velký sklep s chodbou vedoucí pryč až do „Zlaté jámy“, ve Stádlci na místě zámku, ve Strkově na návrší „U tří svatých“, kde jsou sochy P. Marie, sv. Barbory a sv. Kateřiny a kde je posud v zemi zbytek zdíva (Jos. Svehla nalezl tu něco střepů, 2 kusy tuhovaného kotle, gotické ozdůbky z kamení, růžici ze železného plechu a j.), v Sebířově, tu, kde je dvůr, r. 1719 rozbořená, v Těmicích ve dvoře, r. 1697 ještě s 8 světnicemi, kuchyní a spížirnou, v Tučapech na místě zámku, v Ustrašicích ze 16. stol., ve Velmovicích, kde z tvrze zbyly jen příkopu na návsí, ve Višňově již r. 1546 pustá, ve Vitanovicích, kde je stavení sýpky (chráněna kdysi na jedné straně rybníkem potoka Slupského, jinde pak příkopem, který se mohl napouštět vodou), ve Vrcholtovicích na místě fary připomíná se po prvé r. 1659), ve Vřescích, kde se posud ukazuje staré zdivo tvrze, zaniklé po připojení k panství chýnovskému (1627), v Cerveném Záhorí ve dvoře, zpusťlá za války sedmileté, kdy v ní byla zřízena nemocnice, v Záluží (u Budislavě) v 16. stol. vybudovaná Janem Tučapem z Tučap, ale když přestala býti sídlem, zpusťlá, v Zelči nejspíše na místě stavení sýpky. V některých vesnicích byla prostá sídla vладыcká, tedy neopevněné dvorce: v Bělči (1371), v Dolním Borku, v Bukové, v Bydlíně u Osikovce, v Výšově u Jistebnice (již ve 14. stol.), v Damenicích, v Dědicích (již ve 14. stol.), v Drhovicích, v Hlavatcích (dvě sídla, jedno dle tradice v místech statku Dvořákova čp. 49, druhé v místech čp. 30 u Jelinků, jež kdysi s čp. 28 a 64 tvořilo jediný grunt, ono prý Roubíků z Hlavatec, toto Hozlaurů z Hozlaur), ve Hlinici, v Holýšově (v zápise zem. desk z r. 1455 slovo tvrzi), v Dolních Hrachovicích (s pozdějším zámečkem), v Chabrovicích (ve 14. stol.), v Chlebově (1409), v Chotčínách (prý v místech statku Dvořákova), v Malém i Velkém Ježově, v Jišově (ve 14. stol.), v Kloužovicích (1318), v Chocově

(Kočově), v Košicích (zemanský dvůr na místě čp. 1, kde r. 1873 při kopání jámy na brambory přišlo se na silné klenutí a pevné zdi, uzavírající velkou pec, také nalezeny škváry a dřevěné uhlí), v K o š í n ě (1407), v Kratošicích (počátkem 17. stol. nazývá se pustou tvrzí), ve Křtěnovicích (později zámček, po zrušení upravený na stodolu - dnešní „Gráfovna“ - na níž jsou znaky manželů Helversenových z Helversheimu), v Leštině na Mladovožicku, v Jeníčkové Lhotě (potom v 17. stol. nově vybudovaná tvrz, změněná na zámček), v Malovicích, později dva svobodné dvory, „Dolní dům“ Trefilů, zvaný „Zámček“, kde jsou staré sklepy s kamenným ostěním, kdysi majetek Vesecských z Vesce a Malovců z Malovic, a „Horní dvůr“ Dohnalův, kdysi Vrchotických z Loutkova a Sobětických ze Sobětic, v Mitrovicích, v Moravci u Chotovin, v Moravci u Ml. Vožice, v Muticích, v Nasevrkách na Mladovožicku, v Nedvědicích, v Nuzbelích, v Pasece, v Petrovicích (později barokový zámček z r. 1672), v Pohňání (dle tradice v místě domu čp. 1 proti kostelu vedle fary, jenž má barokový štít), v Polánce u Chotovin (r. 1435 dvůr purkrechtní), v Prudicích (kde se říká „Zámček“, stavení má klenuté místnosti s vlašskou kuchyní a označeno letopočtem 1783), v Radimově (ve 14. stol., později popl. dvůr), v Radimovicích u Zelče(?), v Radvanevě (později zámček, v němž se narodil vlastenecký setník Jan Jeník z Bratřic, jemuž tu r. 1936 zasazena pamětní deska), v Rašovicích (v novější době zámček s kaplí, při přestavbě zrušenou), v Sedlečku (pozdější dvůr Šišku z Jamolice a Jenšíku z Ježova), v Sedlečku u Hrob, pův. Sedlci (původíště Hrobských ze Sedce), ve Smyslově, pův. Zmyslově (pozdější tvrz na místě čp. 1, kde je klenutá dlážděná šíje a kde se našly střepy nádob), v Staniměřicích (1318), v Horní Stříteži (ve 14. a 15. st.), v Dolní či Zadní Stříteži (po r. 1616 vystavěn zámček), v Sudoměřicích (ve 14. a 15. stol., v 16. stol. rytířský dvorec), v Svrabově (později zámček, na němž baron Vernier často hostival básníka Jos. Vlastimila Kamaryta, kaplana z Klokot), v Tisové (v 15. a 16. stol.), v Turovicích (snad v obecním lese, kde se říká „Ve starých zámčích“) v Uděčově, (dvůr r. 1927 rozbourán), v Udimi (již v 13. stol.), v Uraze (ve 14. stol.), v Ustějově (od 14. stol.), ve Vesce u Pikova, poblíž Vesce u Soběslavě tvrz „Návětrí“, nyní jen stejnojmenná polní trať, ve Vlasevici (kde r. 1719 vystavěna „nová tvrz“, dnešní zámček), ve Vlčevsi (v l. 1597-1750 samostatný statek), ve Vražném u Chotovin, ve Vrcholčovicích (tvrzka na místě fary, r. 1659 připomínaná), ve Výrci (zámček, vzniklý teprve v 16. stol., na jehož místě bylo pak stavení sýpek), ve Vyšetických (potom nový zámek, s parkem), v Záhoří Bendově (1388), v Záhoří pod Miličínem (od 16. stol. do r. 1686 samostatný statek), v Záhoříčku pův. Záhohřicích od 16. stol. svobodný dvůr Šišku z Jamolice a Holubů z Radíče, v Záříčích, ve Zvěroticích (teprve v 17. stol.) a v Zibkově (ve 14. stol.). Nového původu je zámček ve Lžíně, zveleбенý v druhé pol. predešl. stol. ryt. Kommersem, starý zámek stával prý na místě čp. 55.

Z panských rodů sami Rožmberkové ztráceli ze svého rozsáhlého majetku část po části, jak je k tomu donutila finanční tíseň, zaviněná vedením nákladného dvoru. Zbavili se tak z velké části někdejšího panství přiběnického a choustnického, Želečska i t. zv. Ujezdu nedvědicického. Stalo se tak zejména za vlády posledního vladaře rodu Rožmberského Petra Voka († 1611), sice velikého milovníka života, vína i ženské krásy, ale při tom pána milostivého, jemuž hlavně město Soběslav může vděčiti za ne jeden důkaz přízně, zejména i za založení kolleje a gymnasia v tomto městě pro šlechtickou mládež podobojí. Proslavil se zejména výpravou do Uher proti Turkům, již téměř sám financoval, i skvělou obranou pevnosti Komárna. Z dluhů, jež mu tak vznikly, pomáhal si jen odprodáváním starého rodového dědictví, jsa bezdětný a již poslední potomek svého tak proslaveného rodu. Nevděk, jehož se mu dostalo, odpuzoval ho ode dvora a připoutával na venkovská sídla, kde po smrti své choti počal vésti nákladný dvůr, obklopiv se neméně než 200 služebníky a množstvím příživníků, kteří uměli těžiti z jeho kavalírství i dobroty. Doznává — li o sobě v listě napsaném 14 dní před smrtí,

snad se jmenovali d v o ř á c i. Bylo svobodníkův zvláště mnoho v krajích Bechyňském (o k o l o T á b o r a) a Časlavském, zejména na žitné a ovesné půdě.³⁸⁾

Ze mnozí svobodníci vznikli z rodin původně vladýckých, o tom máme nejeden doklad. Tak do řady prostých svobodníků, odloživše starý rodový predikát, upadly rytířské rody Bejšovců z Bejšova, Bořkovců (pozdějších Borkovců) ze Křtěnovic, Fárů z Bratřic, Holejšovských ze Slavětína, Holubů z Radíce, Jenšíků z Ježova, Jenšíků z Radvanova, Lhotků ze Zmyslova, Peclinovských z Peclina, Růžků z Rovného, Šišků z Jamolice, Veseckých z Vesce a j.³⁹⁾ Také nejeden rod původu dědinického, osvobozený z nějakého důvodu svou někdejší vrchností od poddanství, hospodaří na původním gruntě již téměř 400 let, snad i více, ovšem po zrušení poddanství splynul s ostatními rody selskými.⁴⁰⁾

Nemálo se povznese t a v m ě š ť a n s k ý. Zámožní měšťané zakupovali si i drobné statky po venkově. Dokladem zámožnosti jsou i měštské domy, zdobené výstavnými štíty se sgrafitovou výzdobou, jaké se zachovaly zejména v Táboře, odtud nazývaném „Českým Norimberkem“. Náleží do doby vladislavské gotiky a rané renesance. Remesla, chráněná přísnými artikuly c e c h o v n í m i, měla tehdy skutečně zlaté dno. V Táboře a Soběslavi kvetlo zejména soukenictví. Táborští již r. 1454 dostali výsadu od krále Ladislava, aby „sukna v témž městě dělaná všude v Čechách, Rakousích a na Moravě svobodně krájeti a prodávati mohli“. Také z p i v o v a r s t v í kynul městům nemalý zisk a je známo, jak byl příčinou bojů mezi šlechtou a městy, v nichž i Tábor nemálo trpěl, hlavně od zemského odpovědníka Jiřika Kopidlanského a od Zdeňka Malovce z Chýnova. Zejména známo je smělé přepadení kupců Tábořských od Malovce a jeho druhů r. 1520 nad řekou Blanici.⁴¹⁾

Obce T á b o r a S o b ě s l a v nabyly časem nemalých statků pozemských. Tábor k původnímu zboží, jež mu zapsal r. 1437 císař Zikmund, povyšuje jej na město k r á l o v s k é, odkazy a přikupováním nabyt takového majetku, že panství obce tábořské bylo z největších v celé zemi, majíc před k o n f i s k a c í r. 1547, jež je postihla za účast města v odboji proti králi Ferdinandovi L, více než 88.000 jiter (jitr - 0.575 ha) rozlohy, přes 130 poddaných míst a více než 1.000 poddaných rodin, jež držely přes 930 lánů a platily ročně více než 1.200 kop gr. č. Dvojí konfiskací (druhá po bitvě bělohorské) tento majetek byl ztenčen tak, že v poslední době poddanství náleželo městu jen 16 vesnic celých a 3 vsi zčásti.

Také Soběslav získala časem nemalého majetku, zejména když r. 1594 koupila od své vrchnosti, Petra Voka z Rožmberka, t. zv. „Újezd nedvědický“ s 6 vesnicemi celými, 5 částmi, 1 pustou, se dvory, mlýny, lesy a rybníky.

Zámožnost dovolovala městům podnikati i nákladné stavby. Tak vznikla tehdy v Táboře mohutná stavba radnice (1521) sotva byl dostavěn výstavný

³⁸⁾ Děje Prácheňského kraje, 103.

³⁹⁾ R. Cíkhart, Svobodnické rody na Táborsku v 18. století. Jihočeský sborník historický III, 1930, 48-60, kde je výpočet všech rodin podle stavu z r. 1789.

⁴⁰⁾ Mezi staré rody svobodnické patří rodiny Albrechtů (v 16. stol. ve Velkém Ježově). Čenků v (1550), Fárů v Malém Ježově (1615), Křemenů v Sedlečku (1550) a Záhoříčku (1651), Krchů v Lomné (1550), Kubartů v Choustníku (1550), Zdeňků ve Zhoří (1689) a j.

⁴¹⁾ Místo, kde táborští kupci byli přepadeni, slově „na Táborském“ a označeno je třemi kameny s vytesanými kříži. Viz Jihočeský sborník historický XI, 1938. 72.

chrám (1512). V Soběslavi již dříve (1485-1487) vybudovali si vysokou věž při kostele, který také byl později (1597) opraven. V místech poddaných po venkově starala se šlechta v té době o stavbu nebo opravu chrámů opatřování zvonů, oltářů atd.

O městském školství na Táborsku v tehdejší době mohli bychom užití slov pana Václava Vilíma z Roupova, pronesených na zemském sněmu r. 1612, že „ve škole vpředu kráčíme a ostatním národům cestu ukazujeme“. Tak škola tábořská za řízení výtečného Viktorina Osiandra (1540-1555) vyhledávána jinochy i z dalekých končin Cech a sám slavný tehdejší reformátor školství Mistr Martin Bacháček z Nauměřic přišel na ni z dalekých Loun. V Soběslavi latinská škola, na níž působil dříve známý Oldřich Kříž z Telče († 1504), zanikla sice (1501) pro rozpustilost žáků, ale zato se mělo městu dostatí skvělé náhrady zřízením akademie pro mládež podobojí z odkazu pana Petra Voka z Rožmberka. Žel, že škola i s kollejí v nepokojných tehdejších dobách zanikla! O Jistebnici víme, že měla výtečného rektora v bakaláři Petru z Ústí, jenž na počátku bouří husitských odešel do svého rodiště, Ústí Sezimova. Také Milíčín měl školu dobře opatřenou.

Století 16. přineslo zdejšímu kraji nový zdroj příjmů a zaměstnání rozvojem hornictví. Tak obnoveno bylo dolování na Horkách u Tábora, kde již ve 13. stol. byly stříbrné doly. Správu dolů zdejších vedl královský permistr. R. 1540 pracovalo se tu na třech místech, později otevřeny ještě dvě štoly. U Horkařských, původně Nové Ratibořice zvaných, objevena byla stříbrná ruda okolo r. 1526 a r. 1593, kdy tu dolovali Rožmberkové, zdejší hory „v hojnosti štědře vyplatily se“. Také u Starých Ratařovic a Staré Vozické těženo stříbro, na posledním místě od nepamětných dob, s největším však zdarem právě v 16. a 17. stol.

V Kamberce byly zlaté doly již ve 13. stol. Všechny tyto doly opuštěny, takže dnes jen skrovné památky připomínají slavné doby dolování.⁴²⁾

V Kamberce uchovaly se dávno opuštěné doly Farský, Načeradský a u Předbořic Studený. Celé východní pořadí tamního náměstí je vystavěno na haldách. Zlaté doly byly také u Úraza. Šachta bývala při ústí cesty od Hoštic do vesnice. Odtud asi 20-25 kroků je prý ve skále výklenek, kde býval obraz, a odtud vede chodba, jež se asi po 20 m rozdvouje. Zprávy o dolování jsou z r. 1790, kdy tu těžili hrabě Fr. Jos. z Kuenburgu (po něm od 1782 hr. Serényi) a svob. pán z Mohrenbachu. Topograf Sommer uvádí zlaté sepy na úbočí mezi Radenínem a Choustníkem.

V kronice Aeneáše Sylvia dočítáme se, že za dob husitských nalézala-se v Lužnici zrnka zlata velikosti hrachu, jež nepotřebovala čištění. Proto ještě Stránský v době pobělohorské nazývá Lužnici řekou zlatonosnou. — Hojněji nacházelo se stříbro.

V Čelkovicích posud slove jedno místo „Štola“ na stráni nad domem čp. 37, kde r. 1764 zaražena štola sv. Františka. Za Hlasi ve jsou posud vysoké haldy, vyvážky z dolů u Výlevů hlasivských a řemičovských. Na Horkách datují se stříbrné doly od 13. stol. Bývaly tu šachta sv. Trojice, Boží důl, Tereziánská, sv. Antonín. Důlní budova (čp. 25, maj. J. Fiala) stála při dolu 155 m hlubokém a měla od r. 1872 komín. Po odprodeji byl rozebrán (1935) a z bývalé strojovny vystavěno nové obydlí. Ve vsi se také zachovala bývalá „bergmeistrovská chalupa“ (čp. 19). Slavné doly bývaly v Ratařských Horkách, kde bylo zaraženo na půl druhého sta šachet. S dolováním počalo se po r. 1526. Památkou na ně je kaplička

⁴²⁾ K dějinám dolování viz R. Cihart, Po stopách dolování na Táborsku, Kraj kalicha V, 1928, 78, 102; Fr. Domorázek, Dějiny dolů na Horách Ratibořských, Český jih. 1901, 1-2; F. Heyduk, O těžení hor Ratibořských, Tábor 1883, 12; R. Hrdlička, Historicko-topografické příspěvky k dějinám těžby hor na Táborsku a Vozicku. Staré i nové letopisy tábořské, 1930; Fr. Teplý, O zaslé těžbě na Táborsku. Naše hory a hutě, 1922.

sv. Tří králů ve stranu k Ratibořicům, stojící na místě, kde byl učiněn počátek dolování na dolu Tří králů, zaniklá Puchýrna zvaná později Růžovým mlýnem u rybníka Mlýnského, Cech, čtyři domky těsně spojené a Občiny, domky, vystavěné na haldách. Pod městečkem jsou četné štoly. Jedna z nich ústí k potoku pode vsí Vřesci. Na severním okraji vsi K o š i n a je posud halda. Tam, kde je nyní kříž, býval vstup do štoly. U dnešního hostince bývala jiná halda, již rozvezená, a tam, kde jsou dvě plané hrušky, bývala asi těžná šachta. Dolovalo se tu do r. 1802. — Ve vesničce L h o t c e R e m i č o v s k é jsou posud zbytky hornických staveb. Vypíral se tu při potůčku kov. Dolovalo se tu ještě před francouzskými válkami. Také v R e m i - č o v ě bývaly stříbrné doly a ve vsi sídlil také bergmistr. Na pastvišti „Na drázkách“ u Moravče (u Chotovin) jsou dvě haldy po bývalém dolování a také tu říkají „Na šachtě“. Ve stráni prý bývaly dveře vchodu do šachty. Také za hostincem před stodolou je znatelné místo bývalé haldy a ze sklípku hostince vedla prý chodba až do údolí k haldám. V domku čp. 10 (maj. Linhart) sídlil důlní a také v sousedních domcích bývali havíři. U S t a r ý c h R a t i b o ř i c je slabé ložisko stříbrné rudy. Dolovali tu Měděncové z Ratibořic. Později býval tu důl sv. Kateřiny (knížecí) a důl sv. Prokopa (císařský). Starým hornickým místem je také S t a r á V o ž i c e. V polích u vsi v pásu asi 3 km dlouhém táhnou se haldy, v počtu asi 40, s nálevkovitou prohlubní, jež ukazuje vchod do někdejší šachty. Ve vsi posud jsou některá hornická obydlí: dům čp. 1, který býval obydlím posledního bergmistra Černaje a šichtmistra J. Blovského, chalupy „V sedničkách“ a na návsi bývalá hornická kovárna. Dvě obecní studně, 16 m hluboké, zřízeny jsou na štolách, odvádějících vodu z bývalých dolů. Pojmenování „Na cechu“ zachovalo paměť někdejšího jednopatrového domu, v němž se horníci scházeli a tu v kapli sv. Barbory konali pobožnost. U St. Vožice těžilo se stříbro a olovo. U V ř e s c ů bývala štola sv. Jana, o níž píše ještě r. 1790 topograf Schaller. Také na železnou rudu se na Tábořsku dolovalo, zejména u Jedlan, Č e r v e n ě h o Z á h o ř í a pokusy daly se i na Beránku u H l a s i v a.

Z toho, co uvedeno, je patrné, že 16. stol. bylo pro Tábořsko „zlatým věkem“, přes to, že mnohoslabný rozvoj měst brzděn byl hroznými katastrofami. Byly to p o ž á r y, které ochuzovaly naše města a zastavovaly jejich hmotný i kulturní rozmach. Tábor postižen byl jimi třikrát. Po prvé vyhořelo do gruntu asi 70 domů (1525) a již po 7 letech (1532) postižen byl novým požárem, ještě většího rozsahu: vyhořelo tehdy i s kostelem 366 domů, zůstaly pak s radnicí toliko 62 domy. Tehdy se osvědčily podzemní sklepy tábořské, hloubené hned v prvních dobách města, v nichž nyní pohořelí bydleli. Požár byl založen, jako třídenní požár r. 1559, kdy opět vyhořelo 260 domů, 39 stodol a 10 věží a bašt.⁴³⁾ Také Soběslav postižena byla v témže století hrozným požárem, při němž (1598) lehlo 70 domů, mezi nimi fara. Miličín vyhořel r. 1552 a opět r. 1593 a 1644.

Ještě o jedné věci dlužno se zmíniti. Je to pronikání h u m a n i s m u do našich měst. Tábor dal tomuto směru i nadaného básníka, P a v l a L u c i a n a Helikonida z Hory Heli kon u. Z té doby máme nemalý počet zlatinisovaných příjmů, jako byla v Táboře Hubatius, Chvatalius, Pistorius, v Soběslavi Crasus a j.

Válka třicetiletá. (1618-1648) způsobila na Tábořsku stejně jako v jiných krajích veliký převrat náboženský, ale i sociální a kulturní.

Do s o c i á l n í h o rozvrstvení zasáhla především velká k o n f i s k a c e š l e c h t i c k ě h o a m ě s t s k ě h o m a j e t k u⁴⁴⁾ s dobrovolným i nedobrovolným exodem do ciziny. Pro účast v odboji proti rodu Habsburskému ztratil Hynek Č á s l a v z P o d o l í konfiskací statek Hlasivo, Jan Bedřich D o u d l e b s k ý Meziříčí s Makovem a Výrcem,

⁴³⁾ R. Cikhart, Požár na Táboře r. 1532. „Český jih“ 1932, 28.

⁴⁴⁾ O konfiskacích jednotlivých statků podává zevrubné zprávy Tomáš V. Bílek, Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618. Praha 1882-1883 (dva díly). V textu oprav:

Kuneš Bohuslav Dvořecký z Olbramovic Zmyslov, Václav Dvořecký dům v Táboře, Mikuláš ml. Dvořecký Myslkovice a Roudnou, jež však manželce jeho Anežce z Hodic později vráceny, Benjamin Fruwein z Podolí Meznou, Jan Bernard Funfkirchner Mladou Vožici s Selmberkem, Jindřich starší Hozlaur z Hozlaur Brandlín, Vilém starší Hozlaur Dražičky a Slapy, Jan Kába z Rybňan Dvorce a Kvasejovice, Albrecht starší Vosterský Kaplíř ze Sulevic Jeničkovu Lhotu, Kašpar Kaplíř Miličín (náležející vlastně vnukům Kašparu, Zdeňkovi a Oldřichovi), Vilém Šťastný Kaplíř Červené Záhoří, Jetřich Adam starší Lukavecký z Lukavce Kamberk, Vilém starší Malovec z Malovic Vesce (u Kostelce), Smil Ostromířský z Rokytníka Podolský Kostelec, Bohuslav Ritter z Gross-Oettingu Vlášeni, Bedřich Sádlo z Vražného Skopytce, Jindřich Sádlo Vražný, Liderovice a dvůr ve Zmyslově, Jan Sádlo Hlinici, Adam Smrčka z Mnichu Hroby, Jiří starší Smrčka Dolní Hořice s Chotčínami, Jiří mladší Smrčka Domamyšl, Hynek Tučap z Tučap Budislav, Zikmund Vencelík z Vrchovišť Chýnov s Hlasivem a Polánkou, Kryštof Voračický z Paběnic Blanici a Starou Vožici s horami stříbrnými, Ladislav Víta ze Rzávého Dub, Vilém starší Vrchotický z Loutkova Lhotu Hrušovu. — Z měst pokutován Tábor konfiskací statků zádušních, dále Plané s Turovcem, Strkovem, Košicemi a Doubím, Svrabova, Lhoty Čelakovské, domu Šnoblovského s mlýnem Výrkovským (nyní „Starý Kvěch“ pod Zahradkou), Soběslav ztratila dvory v Radimově, Klenovicích, Skalici a Zvěroticích, které však jí r. 1628 vráceny, stejně jako roku násl. Tábora, tomuto kromě vsi Lhoty. Z měšťanů tábořských konfiskováno jmění primasu Janu Chvátalovi, kdežto bývalý primas Tomáš Zahradka byl uvězněn, že napomínal sousedy k odporu za obležení Tábora Marradasem. Královská komora ujala také majetek osob pro víru z Tábora ušlých: Samuele Červeného, zemř. Jana Grygara, Pavla Kaplíře ze Sulevic, Natanaele Khynyka, Matěje Maška, Jana Musila, bratří Pecinovských, Mat. Polenského, Václava Protivinského, císař. rychtáře, jenž padl při útoku na město, Samuele Slováčka a jeho pastorka Jeronýma Filečka, Samuele Třebického a predikanta Mikuláše Vladyky.⁴⁾

Zabrané statky dostávaly se do rukou cizích šlechticů nebo skupovány časem ve větší panství. Tak Jan Oldřich z Eggenberka utvořil velké panství chýnovské (které se potom skrze jeho manželku dostalo do rukou Schwarzenberků), přikoupiv k Chýnovu Blanici se Starou Vožicí, Vřesce, Ratibořice, Malenín, Zlatenku, Dobrou Vodu, Střítež a Zmyslov (později přikoupeny ještě Dub a Bělá), paní Polyxena Lobkovská z Pernštejna ke svému panství jistebnickému přikoupila zámek Borotín, statky Podolský Kostelec, Svatkovice, Meziříčí, Makov a Výrec, Lhotu Čelakovskou, Vesce a Vlášeni (z čehož zase odprodány Meziříčí, Lhota Čelakovská a Vlášeni), později přikoupeno ještě znova Meziříčí, Chlum a Pohoří (odprodány však Svatkovice). Na Mladovožicku utvořeno velké panství později, když majitel tamního panství, kanovník František

na str. 245 konfiskace netýká se Záhoří pod Miličínem, nýbrž Červeného Záhoří, blízké vsi Moravče a Rzávého s mlýnem Lapáčkovským, nejde tedy o zašlou ves Ráveč; na str. 356 Leština není na dom. Vožickém, nýbrž jedná se o zašlou ves téhož jména nedaleko Vesce; na str. 556 tvrz pustá Sedlec není blíže Lhoty Samoty, nýbrž dnešní Sedlečko u Hrobů.

Ferdinand hrabě z Kuenburgu, přikoupil statky Miličín, Německé Záhoří, Těmice, Třetuzel, Kamberk, Vitanovice, Střítež, vyplňující s vesnicemi k nim náležejícími téměř celý soudní okres.

Také sociální poměry s v o b o d n í k ů měnily se v jejich neprospěch. Při tehdejší velké populaci museli starší synové jít na řemeslo nebo hledali štěstí na vojně. Ti první těžko se dostávali za tehdejšího cechovního zřízení mezi mistrovské synky, leda když se jim podařilo přiženiti se k vdově. Druzí, když přestaly vojny, vraceli se domů nutně živoříce z graciálu, podpor obcí, prodeje tabáku, soli a p. Majetníci svobodných dvorců odprodávali pozemky, dělili statky mezi syny a tak se majetek drobil, svobodní sedláci klesali v poddanství, jako Loudové, Čeňkové, Křemenové, Vondrákové, Krchové, Holubové a j., z některých stali se pouzí domkáři. Jen stará rodová pýcha jim zůstávala a ta posílala děti jejich na službu, nejvíce do Vídně, aby doma nemusely se stydět za chudobu.

V á l e č n é u d á l o s t i zalehly nejednou i do našich končin. Blízké okolí utrpělo velice, když r. 1621 obléhal vzdorující Tábor císařský generál don Baltazar de Marradas; zejména popleněno bylo panství Borotínské s Kostelcem. Krajina vožická utrpěla v době bitvy u Jankova (1645), jež měla dozvuk u kostela vrcholtovického. Tam dobíjeli Švédové po porážce císařského vojska část bránicích se císařských. Tehdy poškozeny byly také stříbrné doly v Horách Ratibořských. O vsi Bukové čteme, že při Jankovské bitvě docela k spálení přišla a r. 1654 dosud se nevystavěla, stejně jako v blízké Nové Vsi, jež prý dokonce pustá, pohořelá je a pole od té bitvy leží ladem, Nasavrky až na jednoho osedlého jsou „skrze Švejdy pustý“, stejný osud sdílel Noskov atd. R. 1648 bylo ještě hůře. Švédové dobyli Tábora, který hrozně vydrancovali, že i lidé stavu vyššího chodili po městě nazí a hladoví. Jistebnice vyloupena byla hned po bitvě Jankovské (1645). Nejvíce v těchto dobách utrpěla krajina severně od Tábora, kde tehdy celá řada vesnic vzala úplně za své a nepovstala již k novému životu. Polnosti zašlých vesnic připojovala vrchnost k nejbližším svým dvorům, jak toho máme četné doklady zejména na Jistebnicku. A že nedostávalo se pracovních sil, nebylo možno zdolati práci na opuštěných a zanedbaných rolích než přituzováním robotní povinnosti těch, kteří přes všechny bědy válek zůstávali na svých gruntech nebo které vrchnost znova na pustých gruntech usadila. Proto také Tábersko v pozdějších dobách má své s e l s k é bouře, zejména po vydání císařského patentu z r. 1738; pokud jsou o tom zprávy, bouřili se sedláci na Zelečsku⁴⁵⁾, Vožicku, Miličínsku, Nemyšlsku, Borotínsku, po jichž příkladu povstali i jinde v kraji Vltavském. Počátek stal se ve Vožici, kde sedláci „lípanými cedulemi“ na zámeckou bránu vypověděli robotu, srotili se v lesích za Bozejny a Elbančicemi i u Slapska. Miličínští vyhnali správce ze zámku a u Záhoří panské mušketýry šeredně zmalovali. — Vláda poslala k ukročení bouří do zdejšího kraje regiment Václava hraběte Kaisersteina, do Vožicka 200 jeho dragounů. Dokázalo se jenom to, že vrchnost nesměla zvyšovati roboty a že ve Vožici propuštěn byl nadutý inspektor panství, Němec Waldherr.⁴⁶⁾

Katolická protireformace pokračovala v kraji „sršatých Táborů“ dosti hladce, zejména ve městech. Z Tábora samého odešlo nemálo nekatolických měšťanů i se svým děkanem Danielem Hubelem do ciziny,

⁴⁵⁾ J. Zelecký, Vzpouza sedláků na panství Zelečském proti vrchnosti. „Táborský kraj“ 1904 č.52.

⁴⁶⁾ Fr. Teplý, Selské bouře, Praha 1931, 260.

jiní se poddali, když jinak nemohli požívatí práva měšťanského a provozovatí své živnosti. Tak již o velikonocích 1622 oznámil administrátor fary tábořské, že 50 předních občanů obrátilo se k víře katolické, r. 1625 pak cis. rychtář, purkmistr a konšelé podávají zprávu, že všichni sousedé a podruzi k víře katolické přistoupili. Byli ovšem na Táboře i tací, kteří veřejně osvědčovali, že od víry podobojí, ve které byli vychováni, neustoupí a k víře katolické, ke které předešli císařové nikoho nenutili, přistoupiti nemohou. Primas Mistr Jan Chvatalius, jehož majetek propadl konfiskaci, prohlásil, že chce zachovávatí „co na konciliu Basilejském za spravedlivé uznáno a vůbec vyhlášeno“.⁴⁷⁾ Po válce třicetileté (1651) uvádí se v Táboře jediná nekatolická, Gedruta, manželka krejčího Klimenta Klímy, u níž nebylo naděje na získání pro církev, ve vesnicích zádušních však ze 276 obyvatelů bylo 86 nekajících, poněvíc mládeže a čeledi — úplně katolická byla jediná ves Zahrádka.⁴⁸⁾ V Soběslavi podle protokolu z 8. listopadu 1626 působením Jesuitů Adama Kravařského a Jana Antalyho celá obec převedena byla do lůna katolické církve.⁴⁹⁾ Na Jistebnicku začalo se s proti-reformací již dříve. Kancléř Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic propustil již r. 1612 své kollatury arcibiskupovi Janu Lohelioví. Proti pojištěným svobodám náboženským začala zjevná katolická reformace s nářkem a kletbami postižených. Nebyla tu lehká práce, jak vysvítá z osvědčení Jistebnických, že lid přiveden byl k víře katolické „s nemalou prací duchovních, též napomínáním officirů“. Použito tu patrně prostředků násilných. Přes to však ještě r. 1628 dlel v Jistebnici kněz víry podobojí.⁵⁰⁾ R. 1628 přijela do Tábora protireformační komise k dokončení díla. Táborští, počtem 67, rukou dáním připověděli do středopostí se zpovídati a svátost oltářní přijímatí. Také okolní šlechtici sem sezváni, z nichž 36 chtělo se státi katolickými. Ze svobodníků stejnou ochotu projevilo 8 osob, na 60 se jich však vůbec do Tábora nedostavilo. Úředníci a místa Tábor, Jistebnice, Bechyně, Nemyšl a Vožice se zavázali poddaný lid k víře katolické do stanoveného dne přivésti. Jaké základy však takováto proměna náboženská měla, viděti lze ze zpovědních seznamů pozdějších let, v nichž se zase objevují nekající.⁵¹⁾

K upevnění katolické víry povolán byl do Tábora (1642), kde, jak se doslovně praví „kdysi nejničernější z lidí Žižka hanebné hnízdo ohavných kacírství byl založil“, řád augustiniánský, pro který tu zřízen klášter s kostelem. K prohloubení kultu mariánského pak počato r. 1702 se stavbou kostela v Klokotech, kde později vzniklo slavné místo poutnické.

Náboženská horlivost těchto a pozdějších dob připravila nás o nejednu vzácnou památku, chtěc zahladiti každou vzpomínku na období české reformace a její představitele. K tomu přispívali, jak již uvedeno, i mužové

⁴⁷⁾ Podrobněji o náboženských poměrech dr. Fr. Kroupa, Tábor v době pobělohorské. Jihoč. sborník historický I, 1928, 59; R. Cikhart, Tábořská farnost v době pobělohorské. Tamže, II, 1929, 7; J. Lintner, Komisionální protokol katolické reformace v Soběslavi. Tamže, VIII, 1935, 91.

⁴⁸⁾ V Klokotech a Nasavrkách bylo toliko po 1 nekajícím, v Táb. Radimovicích 2.

⁴⁹⁾ Jména všech, kteří byli církví získáni a přistoupili k přijímání ve stati J. Lintnera (viz pozn. 4).

⁵⁰⁾ R. Cikhart, Minulost města Jistebnice, Tábor 1925, 32.

⁵¹⁾ Dr. J. V. Šimák, Zpovědní seznamy arcidiecése pražské z r. 1671-1752. Praha 1928. — Tamže vykazuje se na př. v Soběslavi r. 1661 17 nekajících, v Nové Vsi r. 1671 50, v Plané n. L. r. 1672 24, v Jistebnici 1673 217(!), v Choustníku s Radenínem r. 1709 21, v celém vikariátu soběslavském r. 1673 304 nekající, r. 1671 pak 9 kacírů.

tak osvěcení, jako byl Boh. Balbín. Proto není divu, že slova „sakramentský Zizkáři“ v ústech tábořského kováře Veselého (1740), užitá proti tábořským pánům, měla býti hanlivou nadávkou.

Jako líbezná idyla v těch dobách „bídy, hanby, slz a vzdechů“ jeví se nám život ušlechtilé paní Z u z a n y Č e r n í n o v é z H a r a s o v a († 1654) na Radeníně, kde také dříme věčný sen pod náhrobkem v kostele. Listy této vzorné vlastenky, ovanuté staročeskou poctivostí a prostodušnou upřímností mluví k nám tklivou řečí. „Jsem stará Češka a prostá žena . . . že neumím, nežli co na srdci, to v ústech — já se žádnými zdvořilostmi neumím než právě zprosta a upřímně,“ píše svému synu Heřmanovi (1651), a dceři Elišce Myslíkové dává napomenutí: „I nad sedláky se smiluj, budete míti pochvalu od lidí a odplatu od Boha“⁵²⁾ Jaký to rozpor s jednáním paní Anny Hozlaurové z Kalenic, od níž vystavěn byl nový zámek v Opařanech, která v téže době (1647) byla obžalována, že děvečku skrze týráni špisruty,⁵³⁾ karabáčem, metlami, mrskáním, kyji, bitím, nástroji ohnivými a rozpálenými trýzniti dala. Na Mladovožicku utlučen byl 100 ranami z poručení direktora J. Ulricha mladý sedlák Václav Zdich z Třetuzele (1764).

V době T e m n a zvláště dvě pohromy hluboce zasáhly do života lidu na Tábořsku. Byl to hrozný morr. 1680, za něhož zemřelo v Táboře s předměstím 58 osob, mezi nimi oba městští chirurgové. Také na Chotovinsku skosil mor mnoho lidí, takže byli pohřbíváni i mimo hřbitovy, na př. v Jeníčkově Lhotě v místech nynější školy. — Ještě hroznější byla léta n e ú r o d y , hladu a m o r u 1771 - 1773. Pozdním a dlouho ležícím sněhem zničena byla úroda a nastala veliká drahota. Lidé nemohouce se dočkat žní, řezali klasy ještě nedozrálé, mleli na chléb ovsy a dostávali z této stravy zimnici, na niž umírali. V druhém roce kapali již lidé jako mouchy leckde mimo domov a na místě, kde byli nalezeni, byli i pohřbíváni. Hřbitovy nepostačovaly, lidé kladeni po 12 i více do jednoho hrobu. Chudina z venkova hrnula se do měst, kde však nebylo lépe. Lidé prodávali i šaty a košile s těla, aby se nasýtli. Na Soběslavsku vykopávali i ztuchlé obilí z myších děr v polích. V Táboře denně hrnulo se na sta lidí ke klášterní frontě: vyzáblí, žlutí, měšťané i neusedlí, staří i mladí. Byli podělováni chlebem a zbytky jídel. Největší úmrtnost byla na Miličínku, Jistebnicku a Borotínsku. Postižené kraje navštívil tehdy císař Josef II. Ubytovav se v Táboře v hospodě na předměstí, přijímal tu žádosti poddaných, dával nebožákům voziti obilí, šatstvo i nápoje a všude, kam zavítal, odevzdával duchovním peníze pro chudinu.

V posledním roce (1773) přidružil se k těmto pohromám ještě pád dobytka a velké krupobíť.⁵¹⁾

Také v o j n y počaly sužovati lid. Nejvíce postižen byl jimi Tábor, jež již r. 1740 obsadili spojení Bavoři a Francouzové a r. 1744 Prusové, na nichž byl dobýván císařským vojskem. Poslední válečné soužení měl Tábor za válek napoleonských, kdy byl navštíven Francouzi a Bavoři (1805), stejně jako Soběslav. Později dostalo se sem vojsko Napoleonovo, jež bylo „všude okolo Tábora“. Vítanější byli v kraji Rusové, kteří tu táhli r. 1799

⁵²⁾ Listy Zuzany Černínové vydal Frant. Dvorský, Zuzana Černínová z Harasova. Dopisy české šlechtičny z pol. XVII. stol. Praha 1886. Památku její zvěčnil také Lad. Stroupežnický dramatem „Široťčí peníze“ (1887).

⁵³⁾ Špieszruten, „špicprut“, prut na švihání.

⁵⁴⁾ R. Cikhart, Čas hladu i moru na Tábořsku. Večerník „Českého slova“ 1938, 22. a 23. srpna.

přes Soběslav, Planou n. L. (kde někteří zemřelí Rusové byli pohřbeni) a Tábor. Vojenským průchodům i městu samému prospěla stavba nové silnice královské z Prahy do Lince (1753), dosud vedoucí mimo město.

Tehdy také nastaly změny ve správním rozdělení Táborská. R. 1750 zřízeny byly krajské úřady v Táboře, zato vzaty mu (1788) úřady samosprávné a dosazování nadále císařští purkmistři. Krajský úřad byl v Táboře sice později zrušen, ale již r. 1855 obnoven a trval až do zrušení krajských úřadů vůbec (1862).

V sociálních poměrech v tomto věku možno zaznamenati dělení panských dvorců a zakládání nových vesnic, zejména na panství mladovožickém (Františkov, Kočov), chýnovském (Temešvár), radenínském (Terezián), jistebnickém (Nový Kostelec). V těchto nových vesničkách usazovala vrchnost pracovní síly pro své poplužní dvorce, z nichž některé zase úplným rozdělením půdy byly zrušeny (Miličín, Třetuzel a j.).

Národní uvědomění na našem venkově upadalo s hasnoucími vzpomínkami na slavnou minulost národa. Výstižně napsal na př. o Táboru vlastenecký děkan František Sláma: „Podobaloť se toto druhdy tak slavné město času toho slabikáři, z něhož jenom desky zůstaly“. Dokladem toho jsou německá divadelní představení (1785 „Rosamunda“, 1795 „Der Bettler“) a německý literární spolek („Leseverein“). Také časopisy tu vycházely jen v řeči německé. Byl to „Der deutsche Michel“ (1848), později zvaný „Nur-Oposizion“, „Album“ s „Beiblattem“ (1849), německy se také kázalo ve městě. Bývala tu (1842) německá „Hauptschule“ o 4 třídách a „Mädchen-Lehnanstalt“, kde vyučoval 1 učitel, 2 pomocníci a 1 industriální učitelka.⁵⁵⁾

Nechvalně zmiňuje se ve svém deníku o Táboru známá vlastenka Magdalena Dobromila Rettigová, jejíž manžel stal se r. 1809 sekretářem při tábořském magistrátu. Cítila tu zaostalost společnosti, jež opovrhovala ženou, obírající se literaturou a knihami. Nadto byla nešťastná i v rodině: ztratila tu dvě dítky a muž nebezpečně onemocněl. — Horlivě vrhl se do práce na tábořském suchopáru vlastenecký kněz-buditel, klokotský kaplan Josef Vlastimil Kamaryt, přítel F. L. Čelakovského. Tento hned „v Táboře a jeho okolí horlivými slovy a platnými skutky ospalé buditi, netečné povzbuzovati, bloudícím na pravou cestu ukazovati a odrodilé v lůno matky a vlasti své uváděti se jal“, jak píše životopisec jeho Ant. Rybička. V Praze přispíval k setbě národní rodák tábořského kraje, setník Jan Jeník z Bratřic, poslední svého rodu, narozený 1756 v Radvanově, rázný vlastenec, zvaný „poslední táborita“. Zemřel r. 1845.

Nový ruch národní do našich končin přinesl rok 1848. V Táboře zakládá se „Slovanská lípa“, jež šíří české knihy a zpěv a pořádá výlety. Vlastenecké uvědomění šíří tu ředitel dívčí školy Antonín Svatoš († 1850), jemuž věnoval vroucí nekrolog Havlíčkův „Slovan“. V Táboře, Soběslavi, Miličíně, i jinde zřizují se „Národní gardy“ (v Táboře „Národní stráž“). V Soběslavi, kde dle svědectví prof. Al. Studničky „mluvil každý německy, kdo chtěl býtí pokládán za vzdělance nebo lepšího člověka“, uspořádán byl o masopustě český ples a zpívány národní písně. A tak se pokračovalo, sítě národního vědomí rychle klíčilo a rostlo, takže o 20 let později mohutnými tábory lidu volal lid po provedení svých práv a projevoval souhlas s deklaračním prohlášením českých poslanců na zemském

⁵⁵⁾ K. Thir, Staré domy a rodiny tábořské, 807, otiskuje i „Preis-Courant der Joseph Philipp'schen Weinhandlung“ v Táboře z r. 1846.

sněmu. Také Tábořsko uspořádalo takový t á b o r 1 i d u 22. srpna 1869 na hradě Choustníku. Přes nepříznivé počasí toho dne sešlo se tu na 8.000 účastníků. Z Tábora bylo vypraveno 20 povozů, ze Soběslavě 27, z Červené Řečice 11, z Černovic rovněž 11, z Jistebnice 4 mimo 8 banderistů. Tábor byl úředně rozpuštěn a jeden z řečníků, Vojtěch Flíček z Klenovic, odsouzen krajským soudem v Táboře k dvouměsíčnímu vězení. — Ale když r. 1877 v Táboře odhalován byl pomník zakladateli města Janu Žižkovi, stalo se tak opět za veliké na tu dobu účasti (asi 10.000 lidí); zastoupeno bylo 140 spolků a nebylo „ani okénka v příbytku chudé vdovy, jež by po čas pochodňového průvodu městem nebylo osvětleno“, ovšem až na příbytky státních úředníků a učitelů, kteří oken nesměli osvětliti. • To však již všestranně rychle vospívající národ vcházela do nové doby svého života, do období hospodářského obrození, uvolnění svých tvůrčích sil a kulturního rozmachu. Zakládají se první průmyslové podniky, v Táboře továrna tabáková, sladovna, koželužny, lučební továrna, uzenárna, v Šoběslavi továrny na šicí stroje, impregnování dřeva a výrobu léčiv, v Sezimově Ústí strojírna MAS, v Mladé Vožici cihelna. Zdokonaluje se komunikační spojení. R. 1871 zahájena železniční doprava do Prahy, 1888 do Jihlavy, 1889 k Písku, 1903 k Bechyni.

Veliký rozmach stal se ve školství. V Táboře založeno r. 1862 reálné gymnasium, první ústav toho druhu v bývalé Rakousko-Uherské monarchii, jež dostalo v čelo výborného ředitele V á c l a v a K ř i ž k a († r. 1882), všestranně činného, a odchovalo nám řadu výborných mužů, zaujímajících důstojné místo ve veřejném životě, vědě i umění. Mezi jeho profesory byli i Aug. Sedláček, Fr. Aug. Slavík, Martin Kolář, Alex. Bernard, dr. Josef Straka a jiní. Rovněž z učitelského ústavu, jenž byl po jednorocním trvání přenesen z Tábora do Soběslavě, vyšla řada výborných učitelů, pracujících mimo školu i ve vědě a umění.

Za německé okupace (1939-1945) Tábořsko prodělalo těžkou perzekuci. Nacismus v zaslepené pomstychtivosti krutě pronásledoval Tábor, nejčestější město, kolébku veškeré české velikosti a hnízdo „Benešovců“. — V Táboře bylo nejen sídlo Oberlandrata, ale také německé tajné policie (Gestapa) a na kasárenském dvoře popraveno bylo mnoho lidí z Tábora i z obvodu Oberlandrata. Jiní prošli hrůzami koncentračních táborů, pokud v nich nezahynuli. Přes to Tábor zorganizoval odbojné hnutí v čele s majorem J. Červínkou a inspektorem věznice Jar. Vackem. Síly odboje spojily se potom v brigádě „Táboritů“. — Dne 10. května 1945 přišli na Tábořsko Rusové a kraj vyčistili od německých okupantů.

Tím přicházíme již do doby, kdy historii kraje sami prožíváme a svými činy píšeme. — **Minulost měl náš kraj slavnou; na nás a našich budoucích záleží, aby ji historie budoucnosti čestně doplňovala.**